

Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

# ŽENA V POEZII KARLA ŠIKTANCE

WOMAN IN THE POETRY OF KAREL ŠIKTANC

## DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Anna Stejskalová

Autor/ka DP: **Petra Martinovská**

Vojanova 1131, 27201 Kladno  
5. ročník (2001 – 2007)  
obor ČJ - AJ  
prezenční studium

Měsíc a rok dokončení DP: prosinec 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně  
s použitím uvedené literatury.

V Kladně 19. prosince 2007

*Petra Martinová*

.....	str. 6
.....	str. 8
..... První básnické pokusy ...	str. 8
..... Květen a 5. květen, máj, Poésie všedního dne.	str. 14
..... Druhá politická úroveň (1988 - 1997) .....	str. 17
..... 1998 a následná normalizační léta .....	str. 21
..... 1999 do současnosti .....	str. 28
..... vztahy k literárnímu prostředí .....	str. 27
.....	str. 30
.....	str. 33
.....	str. 35
.....	str. 37
.....	str. 41
.....	str. 44
.....	str. 47
.....	str. 49
.....	str. 52
.....	str. 55
.....	str. 58
.....	str. 60
.....	str. 62

Ráda bych na tomto místě poděkovala paní PhDr. Anně Stejskalové za její cenné rady, vstřícnost a trpělivost při vedení této diplomové práce. Básníkovi Karlu Šiktancovi též velice děkuji za vstřícnost a hlavně za jeho ochotu scházet se, hovořit o svém životě i díle, ale i za zapůjčené materiály. Děkuji také své babičce Libuši Martinovské za její milé vzpomínání a zapůjčení památníku.

## Obsah:

Úvod .....	str. 5
1. Jak šla léta .....	str. 8
1.1. Básníkovo dětství a mládí. První básnické pokusy ...	str. 8
1.2. Časopis Květen a lidé kolem něj. Poezie všedního dne.	str. 14
1.3. Částečné politické uvolnění (1956 – 1967) .....	str. 17
1.4. Rok 1968 a následná normalizační léta .....	str. 21
1.5. Od r. 1989 do současnosti .....	str. 26
1.6. Několik vět k básníkově osobnosti .....	str. 27
2. Žena v Šiktancově poezii .....	str. 30
2.1. Žena–milénka .....	str. 33
2.1.1. Žena -múza .....	str. 38
2.2. Žena-vědma .....	str. 41
2.2.1. Žena-smrt .....	str. 44
2.3. Žena-matka .....	str. 47
2.3.1. Žena-matka-Země .....	str. 53
2.4. Žena versus Muž .....	str. 58
2.5 Rysy Šiktancovy poezie .....	str. 60
Závěr .....	str. 62
Literatura .....	str. 65
Přílohy (A – D)	
Resumé	
Anotační list	
Klíčová slova	

## Úvod

---

Ve své diplomové práci se budu zabývat básnickou tvorbou Karla Šiktance. Karel Šiktanc patří k našim nejvýznamnějším současným básníkům. Působí jako básník a překladatel; byl také šéfredaktorem *Mladé fronty*, redaktorem Československého rozhlasu a časopisu *Květen*. Spoluredigoval *Almanach Květen* a *Hlubší než smrt*. Jeho první sbírka *Tobě, živote* vyšla v roce 1951 a, zatím poslední – *Běseň* - v roce 2005. Mezi první a poslední mu vyšlo dalších 28 básnických sbírek, ale napsal také 5 knih pro děti, 5 televizních a 3 rozhlasové hry; s pomocí překladatelů přebásňuje do češtiny ruská a čínská díla. Proto se může zdát překvapující, že o Karlu Šiktancovi zatím nebylo mnoho napsáno. Nenajdeme o něm takřka žádnou sekundární literaturu. Až nyní o Karlu Šiktancovi píše životopisnou knihu mladý básník a kritik Petr Hruška a v těchto dnech vychází kniha rozhovorů Jaroslava Slomka s Karlem Šiktancem, která nese jméno *Řeč neřeč*. Její text byl pro mne cenným zdrojem. Mou volbu ale ovlivnily i důvody ryze osobní. Narodila jsem se a žiji v Kladně, v jehož těsné blízkosti se nachází obec Hřebeč, básníkovo rodiště. Důležitou roli sehrála i skutečnost, že Karel Šiktanc je mým vzdáleným příbuzným – je bratrancem Libuše Martinovské, rozené Kemrové, mé babičky z otcovy strany (její matka a matka Karla Šiktance byly sestry). Toužila jsem se s Karlem Šiktancem blíže seznámit nejen jako s básníkem, ale také jako se svým vzdáleným příbuzným.

V souvislosti s volbou tématu diplomové práce jsem si uvědomila jak rozsáhlost, tak tematickou i formální bohatost a pestrost Šiktancovy poezie. Současně jsem pochopila, že pro práci bude nutné se zaměřit jen na určitou

V souvislosti s volbou tématu diplomové práce jsem si uvědomila jak rozsáhlost, tak tematickou i formální bohatost a pestrost Šiktancovy poezie. Současně jsem pochopila, že pro práci bude nutné se zaměřit jen na určitou část jeho tvorby, avšak zároveň téma vymezit tak, aby bylo dostatečně nosné a materiálově zajištěné. Po zralé úvaze a dohodě s vedoucí práce jsem je formulovala takto: *Žena v poezii Karla Šiktance. Z básníkovy rozsáhlého díla jsem vybrala sbírky *Český orloj*, *Zařikávání živých* a skladbu *Adam a Eva*. Hlavním kritériem výběru bylo, aby svou tematickou stránkou a celkovým vyzněním maximálně odpovídaly diplomovému úkolu a souzněly s ním.*

Diplomová práce se kromě úvodu a závěrečného hodnotícího textu skládá ze dvou rozsáhlých kapitol, z nichž se každá člení na několik podkapitol. První kapitola – *Jak šla léta* – popisuje básníkuv život a jeho umělecký a názorový vývoj; jednotlivé podkapitoly zachycují důležité mezníky v básníkově osobním životě, v jeho lidském a uměleckém zrání. Druhá kapitola – *Žena v Šiktancově poezii*-vychází z analýzy a interpretace již zmíněných sbírek. Snažím se v ní zjistit, jaká funkce a jaké místo ženě v Šiktancových básních náleží, jakými způsoby je vytvářen její obraz, s jakými situacemi je žena spojována a jaké jsou její typické vlastnosti, což dokládám citacemi veršů. Pozornost tedy věnuji hlavně obsahové stránce básní včetně výběru jazykových prostředků, formální stránce veršů se věnuji jen okrajově. Sbírkami, s nimiž pracuji, jsou v této kapitole řazeny podle potřeb podkapitol a v jejich rámci pak chronologicky.

Diplomovou práci doplňují přílohy korespondující se zněním diplomového úkolu a dále seznam použité literatury, resumé a klíčová slova.

Vzhledem ke skutečnosti, že studie a stati věnované Šiktancově osobnosti a tvorbě nejsou nikterak početné a dokonce si někdy i vzájemně odporují, snažila jsem se získat - jak uvádím výše - informace a jednoznačná vyjádření rovněž v rozhovorech s básníkem samotným. Ještě jednou mu děkuji za čas, který mi věnoval, za jeho vstřícnost, pochopení a přátelský přístup. Velice děkuji také za zapůjčení materiálu k dosud nevydanému rozhovoru pana Slomka s ním, který mi při práci velmi pomohl.

# 1. Jak šla léta

---

## 1.1 Básníkovo dětství a mládí. První básnické pokusy.

Karel Šiktanc se narodil ve Hřebci u Kladna 10. července 1928, tedy ve znamení Raka. Říká se, že raci chodí pozpátku. Snad i tato skutečnost přispěla k tomu, že se tento básník ve své tvorbě ohlíží za minulostí, a to nejen svou, ale i za dějinami své země. Ve Hřebci a dalších kladenských vesnicích a městečkách (jako jsou Hostouň, Makotřasy, Lidice, Buštěhrad) také strávil své dětství a mládí. Byl prvorozeným synem, o devět let později se narodila jeho sestra Marie.

Šiktancovo dětství bylo podle jeho slov krásné. Dodržování tradic bylo tenkrát silnější, zvláště na vesnici – Mikuláš, Ježíšek, Tři králové, Velikonoce, Boží tělo, stavění májek prvním láskám, vesnické rituály jako zabijačky, hony a podobně. Užil si také radovánek, které dnes už známe téměř jen z vyprávění: pečení brambor, bruslení na rybníku, ale i povinností - Karel Šiktanc chodil ministrantovat do kostela v Kladně-Kročehlavech. O svém dětství se básník vyjádřil následovně: *„Rodiče ještě zažili chudobu, nadřeli se, ale my se sestrou jsme to nepocítili. Naopak, svoje venkovské dětství si dodneška držím jako divotvorný dar, aniž bych si ho zpětně nějak krásnil.“*<sup>1</sup>

Právě tradicemi i rituály bohaté dětství a mládí určovalo i určuje charakter Šiktancových veršů. Je spjato se středočeskou vesnicí, s venkovským životem a vším, co k němu neodmyslitelně patří. Je však pozoruhodné, že je to stále vesnice básníkova dětství, nikoli vesnice současná – snad i proto, že Šiktanc již dlouhá léta žije v Praze. Básník přiznává, že vesnice je a byla

---

<sup>1</sup> Sedláková, L.: Rozhovor. In: Literární příloha Práva z 15. února 2001



zdrojem jeho tvorby: „*Snad mě dost poznamenává mé vesničanství (i když žiju už dávno v Praze a vesnice je už dávno jiná než za mého dětství). Ale je-li poezie něco jako trvalá posedlost, jako věčné umanutí, pak mám v sobě umanutost po řádu vsi. Po jejím zákonu. Po jejím mýtu... S čímž asi souvisí mnohá umanutí další; umanutí ryzostí, umanutí spravedlivostí, umanutí pravdou... A umanutí láskou.*“<sup>2</sup>

Karel Šiktanc měl vždy mnoho zájmů - mezi ty hlavní patří sport (aktivně hokej, fotbal, volejbal, nohejbal, fotbal i pasivně), knihy, křížovky a hádanky, divadlo, hudba. Od svých čtrnácti až patnácti let luští i skládá hádanky, oblíbil si také různé přesmyčky a křížovky (pod jménem Lenka Tršická dodnes přispívá do časopisu Křížovka a hádanka do celoroční soutěže Bystřina). Spoluzaložil také hádankářský kroužek Otazník.<sup>3</sup>

Velký vliv na Karla měl jeho dědeček Karel Brynda, otec jeho maminky. Byl zedníkem, později podnikatelem ve stavebnictví. Jeho největším počinem byla stavba hřebečské školy pod vedením architekta Beno Kabáta (otec herečky Zity Kabátové). Ke knihám, divadlu, historii a kultuře obecně měl Karel Šiktanc vždy úctu, také zásluhou svého dědečka Bryndy, který měl velkou knihovnu a dobrý přehled o knihách. Někdy spolu jezdili s mapkou v ruce na výlety po pražských knihkupectvích. Tento dědeček měl také třešňovku, která byla pro malého Karla rájem. Právě třešňovka je jednou z nejsilnějších vzpomínek na dětství – jeho vzpomínky jsou velmi intuitivní –

---

<sup>2</sup> Šiktanc, K.: *Rozestřeno časem*. Praha, Karolinum 2006, str. 167

<sup>3</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

krystalizovaly časem do barev, zvuků, zvětšených detailů, vůní a chutí. V dědově třešňovce podle svých slov napsal také svou první báseň.<sup>4</sup>

Mezi jeho první básnické pokusy patří verše v památnících. Svě sestřenci (mé babičce) napsal do památníku báseň za sebe a navíc také složil básně za jejich společnou babičku Bryndovou a za své rodiče, kteří do památníku poté verše vepsali. Básně jsou velmi uvědomělé, uvážíme-li, že mu bylo pouhých dvanáct let. Je z nich cítit vlastenectví a uznávání hodnot, jako jsou láska, zdraví, poctivost, víra. Je v nich také jistý patos, snad i vlivem básníků, jejichž básně četl a proti kterým se později s poezií všedního dne vyhraňoval. Zvláště zajímavý je fakt, že dvanáctiletému básníkovi nebylo cizí ani téma smrti, že už tenkrát se snažil toto těžké téma nějak uchopit. Básně uvádím tak, jak jsou vepsány do památníku – kvůli autenticitě nechávám tedy i jednu chybu, na kterou má však dvanáctiletý chlapec jistě nárok.

*Milé Libušce!  
Jdi vždy s poctivostí,  
tím životem těžkým  
neb si byla vychována,  
naším národem českým.*

*Bud' dlouho živa  
a navždy pořád zdravá,  
ať v tobě vždy kvete,  
víra křesťanská a pravá.*

*Ať láska lidí hřeje  
jako mnoho perel,  
toto vše ti přeje  
tvůj bratranec Karel.<sup>5</sup>*

---

<sup>4</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>5</sup> viz příloha A

*Milé Libušce!*

*Až nebudu tu Libuško,  
a spátí budu ticha,  
ať otevře se, - aspoň někdy –  
Ti jedna moje kniha.  
Však nehodí-li se Ti  
moje city, sny a rada,  
jen aspoň to tam vyčti  
jak měla jsem Tě ráda.<sup>6</sup>*

(za babičku Bryndovou – viz kopie básní v příloze A)

Šiktancova cesta k literatuře začala nadšenou četbou a recitací Seifertových, Hrubínových, Horových, Nezvalových a Ortenových veršů. Později si oblíbil Holana a Halase. Vždy se zajímal o díla prozaická, a to jak původní, tak přeložená. I dnes přiznává, že více času ~~tráví~~ věnuje čtení prózy než poezie.<sup>7</sup> Cesta od poezie k próze se zvláště dnes, kdy poezii čte jen málokdo, může zdát zvláštní. Jeho mládí bylo poznamenané válkou. Sousední ves, Lidice, která mu byla velmi blízká, byla vypálena. To v něm zanechalo hluboké dojmy, kterým dal později průchod v *Heinovských nocích*. Po válce byl jedním ze zakladatelů recitačního souboru při Svazu české mládeže, se kterým pořádali recitační večery v okolních vsích a městech.<sup>8</sup> Soubor sdružoval mladé lidi, kteří spolu často <sup>většinu</sup> trávili časem

Velký vliv na Karla Šiktance měli jeho učitelé – jak sám říká, na dobré učitele měl štěstí. Už když byl Karel žákem měšťanské školy, všimli si jeho talentu a podnítili ho ke zveršování Klicperova *Rohovína Čtverrohého*. Snad i proto se rozhodl stát se učitelem. [Od patnácti do devatenácti let studoval na

<sup>6</sup> viz příloha A (báseň za babičku Bryndovou)

<sup>7</sup> viz dosud nevydaný rozhovor Jaroslava Slomka s Karlem Šiktancem *Řeč neřeč*

<sup>8</sup> viz dosud nevydaný rozhovor Jaroslava Slomka s Karlem Šiktancem *Řeč neřeč*

i proto se rozhodl stát se učitelem. Od patnácti do devatenácti let studoval na Amerlingově učitelském ústavu v Praze, poté na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Vysokou školu ale (k lítosti svého otce) nedokončil. Praxe mu napověděly, že učitelství nebude pro něho to správné povolání. Místo toho se začal věnovat novinářské profesi. Od roku 1950 působil v kulturní redakci deníku Mladá fronta a jako redaktor Československého rozhlasu, ve vysílání pro mládež, později v armádním vysílání, kde sloužil jako voják základní služby.<sup>9</sup> Spolupracoval na nedělních pořadech Armádního rozhlasu, kde měl své pravidelné pohovory pod jménem <sup>hazuelm</sup> *Od srdce k srdci*. V roce 1960 se stal nejprve vedoucím české redakce v nakladatelství Mladá fronta. Po roce byl jmenován šéfredaktorem. Tento post přijímal původně na jeden rok, ale nakonec zůstal 10 let. Nakonec byl nucen odejít, když odmítl spolupracovat na normalizaci. Tuto práci měl rád a se spolupracovníky se mu podařilo zařadit Mladou frontu mezi přední nakladatelství v Praze. Jejich knižnice Máj vydávala velká množství výtisků české i světové literatury jak klasické, tak současné ve velkých nákladech.

Je zajímavé, že Karel Šiktanc ve svých začátcích neposlal žádnému básníkovi své básně k posouzení, nežádal o radu, zda má, či nemá dál psát. Až v roce 1949 přišel nabídnout své básně do redakce deníku Práce Jaroslavu Seifertovi, kterého si velmi vážil a před nímž měl ostych. Dopadlo to dobře, druhý den byla báseň v novinách otištěna. V nakladatelství Práce vyšla o dva roky později Šiktancovi první kniha: *Tobě, životě!*

---

<sup>9</sup> viz kolektiv autorů z oddělení současné literatury ÚČL AV ČR: *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*, in: díl 2 M-Ž, BRÁNA, Praha 1998, str. 475-477

Po válce nastala doba uvolnění a pokroku v oblasti vědy i kultury. Rozšířilo se povědomí o světové kultuře a umění, na knižním trhu se objevilo mnoho knih světové literatury. Uvolnění se projevilo také příchodem jazzové hudby, úspěchy československého filmu, vznikem české školy animovaného filmu, vznikem festivalu Pražské jaro, působením uměleckých skupin (skupina 42, spolek Hollar, surrealistická skupina Ra atd.) Po únoru 1948, kdy se k moci dostala komunistická strana, však uvolnění a pokrok vystřídaly represe. Komunisté vládli nedemokratickými a velmi neetickými prostředky. Povoleno bylo pouze jediné umění - socialistický realismus<sup>10</sup>, jehož hlavními rysy „byla stranickost, tj. ideologické hodnocení v duchu současného režimu, a lidovost, tj. obecná srozumitelnost (náročnější díla nebyla připuštěna)“<sup>11</sup>. Mnoho významných osobností odešlo po únoru 1948 do exilu. Pro Československo začaly vysílat rozhlasové stanice ze zahraničí, např. *Svobodná Evropa* z Mnichova, *Hlas Ameriky* z Washingtonu, také v exilu vznikaly československé časopisy a noviny (př. časopis *Svědectví* vydávaný v Paříži Pavlem Tigridem).

---

<sup>10</sup> kolektiv: *Dějiny země koruny české II*. Paseka, Praha 1992, str. 265-266

<sup>11</sup> Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, 1998, str. 738-9

## 1.2. Časopis Květen a lidé kolem něj. Poezie všedního dne

---

Od roku 1955 do roku 1959 byl Karel Šiktanc členem redakční rady časopisu Květen, který byl původně určen začínajícím autorům, ale brzy se stal tribunou poměrně úzké, leč výbojné, různorodé literární skupiny s programem tzv. poezie všedního dne, který byl poprvé vyložen v článku *Náš všední den je pevnina* básníka Miroslava Holuba z roku 1956<sup>12</sup>. Jako už tolik skupin před ní, chtěla se i tato skupina (kterou lze považovat za mladší vlnu válečné generace či za skupinu tvořící přechod mezi generací válečnou a pozdější generací 60. let) odlišovat od generace předcházející. Jejich cílem bylo tvořit opak vzletné poezie z obecných výpovědí či závěrů, tedy poezii založenou obdobně jako věda na evidentních faktech a pozorování.<sup>13</sup> „Odmítali povrchní rétoriku pouťorové literatury. Stavěli proti ní pravdu ‚všedního dne‘ (Holub), zkušenost ‚prostého, skutečného, denního života‘ (Šotola). (...) Oproti povšechným tezím kladli důraz na konkrétní, detailní skutečnost viděnou zdola. Proměnila se i poetika: na rozdíl od dosud běžné melodické pravidelnosti používali záměrně uvolněné veršové formy, často přímo volný verš.“<sup>14</sup>

Časopis vedl nejdříve Bohuslav Brezovský, později Jiří Šotola. Členy skupiny není lehké jednoznačně vymezit. Zde se literární slovníky rozcházejí. Podle slov Karla Šiktance, který do ní určitě patřil, byli aktivními členy básníci Josef Brukner, Miroslav Červenka (později lit. teoretik), Miroslav Florian,

---

<sup>12</sup> viz kolektiv autorů: Slovník literárních směrů a skupin, Panorama, Praha 1983; a Pavelka, J. – Pospíšil, I.: Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů. Brno 1993, str. 132-133

<sup>13</sup> viz kolektiv autorů: Slovník literárních směrů a skupin, Panorama, Praha 1983; a Pavelka, J. – Pospíšil, I.: Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů. Brno 1993, str. 132-133

<sup>14</sup> Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, Praha 1998, str. 758

Miroslav Holub, Jiří Šotola (později prozaik a dramatik), prozaik Karel Ptáčník, Josef Vohryzek, filmový kritik Jaroslav Boček, literární kritik Karel Hrách. K této skupině měla blízko také autorka Jana Štroblová. Některé slovníky řadí sem také Ludvíka Vaculíka, Ladislava Fukse, či Ivana Klímu – proti tomu se Šiktanc<sup>15</sup> mírně ohrazuje s tím, že zmínění k časopisu patřili pouze okrajově. Zmiňován bývá také literární kritik Jiří Brabec, který byl však aktivní spíše kolem časopisu *Orientace*.

Někteří autoři již měli za sebou vydání několika básnických sbírek, ale začínali zde znovu. Svůj program, který byl opakovaně kritizován pro absolutizování všedních stránek reality a pro ulpívání na smyslovém povrchu jevů, upřesňovali v člancích, polemikách i ve verších zvláště ve druhém ročníku časopisu. Skupina kolem Května se nerozpadla ani po zániku časopisu v roce 1959.<sup>16</sup>

Šiktanc se podle svých slov nepovažuje za výraznou osobu skupiny, spíše skromně za přizvaného mladého básníka. Vnímá tehdy utvářející se skupinu lidí, kteří měli podobné názory i vyznání – socialismus.<sup>17</sup> Socialismu věřili, neboť po hrozných zkušenostech z války něčemu věřit potřebovali. Chtěli věřit, že všichni mohou mít všeho dostatek a mít se dobře. Později však mnozí o socialismu pochybovali a pohlíželi kriticky zvláště na cestu k jeho dosažení a dávali to najevo. Šiktanc dnes dodává, že si tak byli viníky

---

<sup>15</sup> z osobního rozhovoru

<sup>16</sup> viz kolektiv autorů: Slovník literárních směrů a skupin, Panorama, Praha 1983; a Pavelka, J. – Pospíšil, I.: Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů. Brno 1993, str. 132-133

<sup>17</sup> Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, Praha 1998, str. 758

svých následných problémů.<sup>18</sup> Když v únoru 1956 na XX. sjezdu KSSS vystoupil Nikita Sergejevič Chruščov s kritikou Stalinova kultu osobnosti a stalinské politiky, adorace Stalina a Sovětského svazu českými komunisty dostala vážné trhliny. Odhalil také některé Stalinovy zločiny. Vedení strany muselo slíbit nápravu – probíhaly diskuse o potřebných změnách, a to nejen uvnitř komunistické strany. V dubnu 1956 na II. sjezdu Svazu spisovatelů vystoupili někteří autoři s požadavky svobodné tvorby a demokratizace společnosti. Vyjádřili nesouhlas se stávající politickou situací.<sup>19</sup> Autory kritických vystoupení byli zvláště Jaroslav Seifert a František Hrubín. Hovořilo se tam také o spisovatelích dohnaných režimem k infarktu, zavíraných do pracovních táborů, vězněných v žalářích a o sebevraždě Konstantina Biebla.<sup>20</sup> Vedení Svazu spisovatelů však prohlásilo už v květnu diskusi za skončenou.<sup>21</sup> Spisovatelům přicházela předvolání k pohovorům na ústřední výbor strany, které je měly zastrašit. Nakonec byl časopis *Květen* zakázán.

Pro mladého Karla byla doba existence *Května* hledáním sebe sama, formováním sebe sama jako autora. Byla to doba, v níž začal více žít literaturou a pomáhala mu v tom i pospolitost této skupiny, k jejímž jednotlivým členům s obdivem vzhlížel. Našel mezi nimi přátele na celý život, zvláště svého nejlepšího přítele Jiřího Šotolu. Sbírkami, které vznikly v tomto období, jsou *Tobě, živote!* (1951), *Pochodeň jara* (1954). Tato jeho raná

---

<sup>18</sup> z osobního rozhovoru

<sup>19</sup> viz kolektiv: *Dějiny země koruny české II.* Paseka, Praha 1992, str. 276

<sup>20</sup> viz [http://www.obecspisovatelů.cz/dokoran/dokoran\\_37/dokoran\\_55.htm](http://www.obecspisovatelů.cz/dokoran/dokoran_37/dokoran_55.htm)

<sup>21</sup> viz kolektiv: *Dějiny země koruny české II.* Paseka, Praha 1992, str. 276



poezie bývá charakterizována jako optimistická, patetická a budovatelsky laděná.<sup>22</sup>

Poetika všedního dne měla pro Šiktance velký význam, objevil díky ní také nové výrazové polohy, „které se nemohly odvíjet v poloze, jak Šiktanc sám říká, „prázdných slov“.<sup>23</sup>

### 1.3. Částečné politické uvolnění (1956 – 1967)

Po krátkém uvolnění v roce 1956 přinesla následující léta opět snahu důsledně kontrolovat kulturu a veřejný život. Československo se podobalo stále víc policejnímu státu.<sup>24</sup> Za této situace vyšla Šiktancovi roku 1956 sbírka *Vlnobití*, jako „pokus prohloubit jednostranný a zjednodušující vztah ke skutečnosti.“ Následovaly skladby *Žízeň* (1959), *Heinovské noci* (1960) a *Patetická* (1961), přinášející subjektivní pohled na novodobé dějiny. <sup>Skladbou</sup> Sbírkou *Heinovské noci* se „započal vzestup tohoto básníka, jenž dosud zůstával v zákrytu mezi ‚květnáky‘. Šiktancova poezie byla na rozdíl od mnohotvárného a proměnlivého Šotoly dostředivá, vracela se vždy znovu k základním situacím a mravním hodnotám. Již od šedesátých let se v ní prostupovaly úlomky ‚obyčejné‘ reality, klíčové vzpomínky z dětství s jakousi mytickou pamětí rodu a společenství.“<sup>25</sup> Od roku 1960 pracoval Karel Šiktanc jako vedoucí redaktor nakladatelství Mladá fronta, o rok později byl jmenován

<sup>22</sup> kolektiv: *Slovník českých spisovatelů*, Libri, Praha 2000, str. 624-625

<sup>23</sup> Chaloupka, O.: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno 2005, str. 941

<sup>24</sup> viz kolektiv: *Dějiny země koruny české II*. Paseka, Praha 1992, str. 279

<sup>25</sup> Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, Praha 1998 str. 785

šéfredaktorem. Ve druhé polovině 60. let patřil do redakčního okruhu časopisu *Orientace*.

Od 60. let se začala zlepšovat informovanost Čechů a Slováků o situaci na Západě. Na konci 50. let k nám pronikl rock'n'roll, vznikly první bigbeatové kapely. Někteří autoři začínají vzdorovat socialistickému realismu, píšou otevřeně o duchu doby a pocitech občanů (M. Kundera, J. Škvorecký, B. Hrabal, V. Havel, J. Topol atd.)

Počátkem června 1967 se konal IV. sjezd československých spisovatelů. Zde bylo otevřeně popřeno morální právo KSČ na vedoucí úlohu ve společnosti, byly kritizovány její činy v 50. letech, zdůrazněna autonomie kultury. Podle členů ÚV patřila kritika neschopnosti řešit problémy Antonínu Novotnému. Proto mu byla odebrána funkce tajemníka strany.<sup>26</sup>

Na rozdíl od pochybností 50. let, zda má básník právo na smutek, „kolem roku 1963 se zmar, smrt a úzkost (...) staly příznačnými motivy české poezie.“<sup>27</sup> Na počátku 60. let jsou i ve sbírkách „květnáků“ patrné úzkost a smrt (Šiktancova *Nebožka smrt*, 1963).<sup>28</sup> Během 60. let získala tato skupina klíčové pozice zvláště v *Literárních novinách* a ve Svazu čs. spisovatelů. Jejich reprezentačním časopisem se později stala již zmíněná *Orientace* (1966 – 1970, 5 ročníků), dvoutýdenník pro literaturu a filosofii, ale zároveň „tribuna novostrukturalistů a dalších autorů“, vyznávající

---

<sup>26</sup> viz kolektiv: *Dějiny země koruny české II*. Paseka, Praha 1992, str. 281-282

<sup>27</sup> Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, Praha 1998, str. 786

<sup>28</sup> Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, Praha 1998, str. 787

neideologické pojetí umění<sup>29</sup>. Přibyli i noví lidé: Milan Schulz a Jaroslav Putík (kteří se vystřídali v redigování *Orientace*), Ivan Vyskočil, Robert Kalivoda, Květoslav Chvatík, Jiří Brabec, Vladimír Karfík, Oldřich Král. Podle slov Karla Šiktance byli již dospělejší a snad náročnější a svobodnější<sup>30</sup> *Orientace* však byla později také zakázána.

Se svým nejbližším přítelem, Jiřím Šotolou, Šiktanc v té době úzce spolupracoval. Jezdili spolu na čtenářské besedy a společně napsali roku 1962 knížku reportáží z helsinského festivalu mládeže *Raci a raccí*. Tuto spolupráci ulehčoval fakt, že na mnohé měli stejné názory. Dokonce se oba po letech na tento svůj počín dívali shodně kriticky<sup>31</sup>. Byli si navzájem nejen přáteli, ale také se ovlivňovali v tvorbě, vyměňovali si názory.

Roku 1958 se Šiktancovým narodil syn Petr. (Stal se z něho také básník, ale píše pod matčiny<sup>ročním</sup> příjmením Halmay. Karel Šiktanc k tomu říká: „Jako bychom se za to oba pořád trochu styděli... Že nás to takhle potkalo. Že když píše otec – musí psát i syn. A že zapotřebí jméno po matce. Proto asi o tom nejraději mlčíme. Žádné společné besedy, recitace. Žádné rozhovory. Máme své.“<sup>32</sup>)

Přibližně v roce 1965 začal Karel Šiktanc psát pohádky. První napsal pro syna Petra. Při psaní mu byla vodítkem klasická předloha.<sup>33</sup> Jeho první pohádkovou knihou byly *Královské pohádky*. Odevzdal ji k tisku v roce 1968, ale stejně jako sbírka *Jak se trhá srdce* mu byla vrácena s tím, že jazyk je

<sup>29</sup> citace i parafráze viz Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, Praha 1998, str. 805

<sup>30</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>31</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>32</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>33</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

příliš těžký, pro děti komplikovaný, že se kniha nehodí do edičních plánů svou úrovní. Šiktanc pro děti a mládež napsal dvě knihy veršů – *Pohádky chudé na řádky* (1962) a *Kapela pana Anděla* (1965), z nichž vyšel v roce 2005 výbor *Spadl buben do kedluben* doplněný o leporelo, které vyšlo za normalizace pod cizím jménem. Dalšími díly pro děti jsou již zmíněné *Královské pohádky* (1970) a pohádkový soubor *O dobré a zlé moci* (2000), což jsou díla prozaická. Dospívajícímu synovi Petrovi je věnovaná samizdatová sbírka *Český orloj*.

Sbírky z šedesátých let šedesátých (tj. *Nebožka smrt*; *Artéska studna*; *Zařikávání živých*; *Město jménem Praha*; *Adam a Eva*; *Horoskopy*) představují vrchol tehdejšího básnickova vidění světa, a to z mnoha příčin, především významových. Šiktanc ve své poezii nevyslovuje jednorozměrové vidění světa, a tím ani zavazující odpověď na otázku, jak se s ním vyrovnat. Má již za sebou mladistvý optimismus a zejména v básnické skladbě *Adam a Eva* zaznívají obavy o lidskou existenci v samé její podstatě. Zároveň se tu však, jakoby protisměrně, objevuje důvěra v lidské hodnoty či předpoklady, které jsou život zachraňující a udržující a které archetypálně vymezují člověka v jeho sebezáchovné síle. V *Adamu a Evě* je shrnuto poselství celé této básnickovy etapy, které je možno chápat jako poselství životní možnosti, avšak nikoliv jistoty, zaručenosti, zejména pak pokud jde o naplněnost bytí. Ve jmenovaných sbírkách se tento fakt projevuje širokým postojovým záběrem, zahrnujícím dojmy z přírody a milostné prožitky i otázky

smysluplnosti lidského života či jeho vnitřních rozporů. Vše patří k životu a vše v sobě nese možnosti život prožít či – zničit.<sup>34</sup>

#### 1.4. Rok 1968 a následná normalizační léta

V lednu 1968 tedy byl prezident Antonín Novotný odvolán z funkce prvního tajemníka, <sup>KSC</sup> neboť kritika na IV. sjezdu komunistické strany dopadla hlavně na něho. Ještě téhož roku Novotný rezignoval i na funkci prezidenta. Jeho nástupcem byl zvolen Ludvík Svoboda. Únor 1968 přinesl pokus o „socialismus s lidskou tvář“, tedy o socialismus humánnějšího rozměru. Na XXII. sjezdu KSSS byla opětovně kritizována stalinská politika, zástupci československé inteligence znovu žádali větší svobodu bádání, tvorby i projevu.

Represe znatelně povolily. Junák a Sokol obnovily činnost, byly založeny nové organizace a kluby, aktivizovaly se církve a náboženské společnosti. Cenzura byla prakticky zrušena (byla však nahrazena „autocenzurou“ – pokud autoři chtěli tvořit, museli provádět cenzuru svého díla sami, aby bylo později schváleno a přijato šéfredaktory a komisemi). Díky tomu přibývalo článků odhalujících zločiny KSČ. Některé takto odhalené osoby spáchaly sebevraždu. Nové uvolněnosti využili spisovatelé - 27. → června 1968 otiskly *Literární noviny*, deníky *Práce*, *Mladá fronta* a *Zemědělské noviny* a o dva dny později také deník *Nová svoboda* **Prohlášení 2000 slov**, podle něhož bylo třeba pokračovat v reformním procesu bez ohledu na KSČ a bude-li třeba, i proti jejím zájmům. Autorem

<sup>34</sup> viz Chaloupka, O.: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno 2005, s. 941-2

*Prohlášení* byl spisovatel a novinář Ludvík Vaculík, který text napsal na žádost vědců Otto Wichterleho, Jana Broda, Otakara Poupy a Miroslava Holuba<sup>35</sup>. Podepsalo ho přibližně 70 respektovaných osobností – vědců, umělců (spisovatelů, herců, režisérů atd.), filosofů, lékařů, olympijských vítězů i velká část veřejnosti („celkem 120 000 občanů“<sup>36</sup>). Prohlášení ihned projednala komunistická strana a označila ho za „*akt podněcující kontrarevoluční situaci*“<sup>37</sup> a nenávist k Sovětskému svazu. Vaculík i oni vědci, kteří dali k *Prohlášení* podnět, pak vystoupili v televizi, aby vysvětlili důvody vzniku *Prohlášení* a zmírnili rozbouřenou situaci. Vaculík poté napsal do *Literárních novin* také ***Omluvu o 992 slovech***. Někteří svůj podpis odvolali.

Odezva vládnoucí komunistické strany, nařízená Sověty, se projevila znovuzavedením represí a přitvrzením režimu, ale hlavně brzkou okupací Československa vojsky pěti zemí Varšavské smlouvy. Proti tomu protestovala mimo jiné i studentská hnutí a přidaly se též odbory. Nesouhlas s poměry vyvrcholil protestním sebeupálením Jana Palacha a Jana Zajíce. Na jejich činy reagovali někteří spisovatelé v čele s Jaroslavem Seifertem *Provoláním*, které mělo od podobného činu odradit další podobně smýšlející studenty a zároveň jim projevit solidaritu. Podepsali ho autoři časopisu *Květen* Jiří Brabec, Miroslav Červenka, Miroslav Holub, Vladimír Karfík, Jaroslav Putík, Karel Šiktanc a Jiří Šotola.

---

<sup>35</sup> viz <http://www.totalita.cz/vvsvetlivkv/2000slov.php>, <http://www.totalita.cz/textv/2000slovt.php>

<sup>36</sup> Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, Praha 1998, str. 837

<sup>37</sup> viz <http://www.totalita.cz/vvsvetlivkv/2000slov.php>

Roku 1971 Karel Šiktanc odešel z nakladatelství *Mladá fronta* – poté, co byla roku 1970 zničena většina nákladu jeho již vytištěné básnické sbírky *Mariášky*. V 70. a 80. letech mu byla znemožněna publikační činnost. Své práce zveřejňoval v samizdatu a v exilových nakladatelstvích. V tomto období byl samizdat, tedy rozmnožování časopisů, sborníků a knih na psacím stroji, obvyklou formou šíření děl. Šiktanc považuje tuto dobu za „čas pýchy české literatury. (...) to dílo lidí známých i neznámých, často skvěle vyvedené a do posledního výtisku roznesené, žádá si smeknout.“<sup>38</sup> „... v samizdatu *Expedice je ve svazku 133 u Českého orloje* připsáno: „V roce 1980 pro sebe a své přátele opsala Olga Havlová.“<sup>39</sup>

Šiktanc v tomto období pracoval v řadě příležitostných zaměstnání. Živil se např. tapetováním na vánočních trzích v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka, byl strážným v tenisovém areálu na Štvanici. Při tom všem také pod cizími jmény psal. Byly to „*texty k fotografickým publikacím, (...) libreto k opeře Iva Jiráka o Jeronýmu Pražském anebo zas dětské leporelo či veršovanou rozhlasovou hru Putování za králem – o herci Krumlovském. A připravil jsem s Milanem Kopřivou popularizační publikace pro Mariánské Lázně a pak zas třeba doprovodil verši rozhlasovou hru o Purkyňovi anebo v závěru (to už pod svým jménem) překládal pro Národní divadlo Donizettiho operu Lucia di Lammermór. A přirozeně pohádky. Do rozhlasu a do televize... To byl vedle veršů (co vycházely v samizdatových edicích, ty moje*

<sup>38</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>39</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

hlavně ve Vaculíkově Petlici a v Pisturiusově Krameriově expedici) tehdejší můj hlavní literární prostor. Je třeba k tomu hned dodat, že jsem byl v tomto přísně tajném konání poctěn spoluprací s lidmi, kteří za ni nikdy nechtěli ani korunu. Žádné dělení, ani na třetinu, ani na polovinu či (u hyenek) ještě na víc. Za to jim podnes na blízko i na dálku znovu děkuju.<sup>40</sup>

Byla to doba nesmírně těžká. Mnoho autorů nesmělo psát, někteří autoři byli kvůli svému politickému nesouhlasu vězněni. Šiktanc byl jedním z nich, i když to bylo na „pouhých“ 48 hodin. Jeho knihy byly vyřazeny z knihoven. Autor se dnes dokáže zpětně dívat na toto období spíše pozitivně, jako na zkoušení nových literárních žánrů či útvarů, jako na jakási literární cvičení. Nesměl publikovat. Bylo to o to těžší, že nechtěl udělat ostudu lidem, pod jejichž jmény psal. Pod cizím jménem uveřejnil i doslov ke knize svého přítele Oty Pavla. „U prózy, u pohádek nebyl z vyzrazení tak velký strach (ačkoli šla trvale hláška, že je někde na vnitru oddělení, které se takovou původností zabývá). U veršů jsem se trochu bál. (...)“<sup>41</sup>

V roce 1975 se rozešel se svým přítelem Šotolou poté, co Šotola nechal v novinách otisknout své sebekritické prohlášení, a přijal tak podmínky režimu, který mu <sup>opět</sup> dovolil publikovat. Třináct let spolu potom Šiktanc a Šotola nemluvili, třebaže na sebe nepociťovali zlost a zpovzdálí se navzájem sledovali.<sup>42</sup>

<sup>40</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>41</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>42</sup> z osobního rozhovoru s básníkem Karlem Šiktancem



Roku 1985 vyšel soubor básní *Sbohem, starý Říme*, překlady staré římské poezie. Svým překladem přispěl i Karel Šiktanc, ovšem nikoli pod svým jménem, stejně jako např. Josef Topol. Šiktanc psal většinou pod ženskými pseudonymy, ale nejen pod nimi, např. Milena Medová, Eva Králová, Zdeněk Frýbort.<sup>43</sup>

Karel Šiktanc, sám v nelehké pozici, také pomáhal těm, kteří na tom byli podobně. V tomto období uspořádal ve svém bytě tzv. „bytovou výstavu“ svému příteli Bohdanu Kopeckému. Název zněl „*Nové kresby pana akademického malíře B.K., člena JZD Obránců míru v Dolním Újezdě u Litomyšle*“. Výstava trvala přibližně rok.<sup>44</sup>

V roce 1976 si Šiktancovi koupili chalupu pod Bezdězem na Litoměřicku, kde našli v současné neklidné době útočiště. Tento údaj by se mohl zdát jako nepodstatný. Jelikož však Šiktancova poezie čerpá z krajiny, z přírody, projevila se tato událost i v jeho díle.

Počátkem roku 1977 se sdružili vyloučení komunisté s odpůrci komunismu ve hnutí Charta 77 a vyzvali vládu k otevřené diskusi na legálním základě. Náplní činnosti hnutí byl „*dohled nad dodržováním lidských práv v Československu, upozorňování na nezákonnosti a porušování tehdy platné komunistické ústavy a snaha o zahraniční publicitu těchto excesů. Paralelně s Chartou působil Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných.*“<sup>45</sup> Charta měla vysokou prestiž. Hlavními členy byli vědci a umělci. Většina národa však zařím o existenci Charty nevěděla. Opoziční skupiny tedy sílily. Situace vyvrcholila

<sup>43</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>44</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>45</sup> kolektiv: *Dějiny země koruny české II*. Paseka, Praha 1992, str. 303

v listopadu 1989 akcí, která ukončila komunistickou éru a otevřela cestu k demokratickému státu.

Podle Karla Šiktance bylo sice hrozné, že se za normalizace nesmělo publikovat, cestovat, ani ozvat se proti nespravedlnostem a lžím atd. Nejhorší však byla neuvěřitelná délka tohoto období a vědomí, že sami básníci a spisovatelé svou mladistvou vírou v nesplnitelný ideál a svou podporou této víry byli spoluodpovědní i za vznik a nastolení režimu, který měl na svědomí osudy lidí a ztrátu osobní i tvůrčí svobody.

## 1.5 Od roku 1989 do současnosti

---

Po listopadu 1989 působil Karel Šiktanc krátce ve funkci předsedy Obce spisovatelů a do 1992 byl členem její rady. Ještě v listopadu ho o převzetí této funkce požádal Václav Havel, za něhož a z úcty k němuž ji pak Šiktanc vykonával.<sup>46</sup> V letech 1993-95 řídil v nakladatelství Český spisovatel edici České básně.<sup>47</sup>

Poté, co se v roce 1997 vrátil z nucené emigrace v Paříži Jiří Kolář, stal se Karel Šiktanc členem jeho stolní společnosti. Spolu se Šiktancem a Kolářem docházeli na setkání do kaváren a vináren také Marie Vaculíková a Vladimír Karfík, občas se přidal i Ivan Wernisch či Petr Kabeš.

---

<sup>46</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

<sup>47</sup> viz Slomek, J.: *Řeč neřeč*. (Rozhovory s básníkem Karlem Šiktancem) – strojopis, dosud nevydáno

nakladatelskou cenu i Zlatou stuhu. Druhá pohádková kniha *O dobré a o zlé moci* byla oceněna stejným způsobem.

Z poezie po roce 1990 vyšly sbírky kratších veršů *Tanec smrti aneb Ještě pámbu neumřel*, 1979 samizdat, 1992 oficiálně; *Ostrov Štvanice*, 1991; *Utopenejch voči*, 1991 (neboli *Pro pět ran blázna krále a Sakramenty*); *Hrad Kost*, 1995; *přebásnění čínské poezie Tři nadání*, 1999 (s pomocí sinologa Oldřicha Krále); *Šarlat*, 1999; *Zimoviště*, 2003; *Fidlátka*, 2004; *Řeč vestoje*, 2005; *Běseň*, 2005).

Zatím poslední dílo *Běseň* je výpovědí o současné době – pro Šiktance se zde poněkud netypicky namísto venkova objevuje město, které působí poněkud chladně a cizí. Krátká sbírka má být jakýmsi varováním před čímsi zlým, zákeřným a zároveň neurčitým, co „visí ve vzduchu“. Básník se obává příchodu další války, když vidí v ulicích skupiny vyholených, hranatých mladíků. Autor, který zažil 2. světovou válku, tak chce vzkázat, abychom nebyli lhostejní k veřejnému životu a k jeho dění.

## 1.6 Několik vět k básníkově osobnosti

Ze schůzek s Karlem Šiktancem mohu uvést několik postřehů. Karel Šiktanc je mužem, kterého v davu stěží přehlédneme – je totiž dost vysoký. Na svůj věk rozhodně nevypadá, je velmi vitální, svěží, energický, a to nejen vzhledem, ale především postřehem, bystrostí, pohotovostí, důvtipem a zájmem. Zdá se, že je stále dost vytížen – na schůzku má většinou vyměřen určitý čas a poté spěchá dál. Má také stále mnoho koníčků.

a zájmem. Zdá se, že je stále dost vytížen – na schůzku má většinou vyměřen určitý čas a poté spěchá dál. Má také stále mnoho koníčků.

Na naše setkání v kavárně či restauraci Slavii přicházel s předstihem, nikdy pozdě. Svými časnými příchody je pověstný. Je velmi milý, přátelský, ač si zachovává svůj prostor a jistý odstup. Zajímá se i o širší rodinu, o dění ve světě. Řekla bych, že není typem umělce, který má „hlavu v oblacích“ - zdá se, že stojí nohama pevně na zemi. Z těch několika setkání jsem poznala, že Karel Šiktanc má velký přehled, a to nejen o literatuře, že je to člověk sečtělý. Je velmi sympatické, že se zajímá o názory druhých, ptá se – že ač uznáván, nechce jen šířit své názory či své vidění světa. Tím spíše je obdivuhodné, že není sebestředný, že si na nic nehraje, že je skromný, vstřícný a vřelý. Když naslouchá, pozorně se dívá na mluvčího a v očích mu světélkuje.

Působí trochu jako muž protikladů – na jedné straně je to velmi rázný člověk s pevnými názory, který se nebojí použít i jadrnější slova, na straně druhé člověk vytříbené citlivosti a vnímavosti, ať už při užívání řeči či v sociálním kontaktu. Před první schůzkou jsem se trochu bála, aby mu mé otázky nevyznívaly banálně či hloupě, zda bude ochoten mluvit o své poezii. Domnívala jsem se totiž, že básníci neradi rozkrývají tajemství své tvorby, že raději nechávají svá díla vyznít mnohoznačněji a snad trochu záhadněji. Mé obavy se ale nenaplnily. Hned při prvním setkání mi nabídl tykání, což mě velmi mile překvapilo – dosud jsme se totiž viděli jen párkrát v životě. Když se na něco ptám, mám pocit, jako by v mé otázce vycítil ostych a snad i cosi nevyřčeného, odpovídá i na to, co v ní není obsaženo explicitně, a co by s ní

mohlo souviset - tuto jeho vlastnost jsem vyzorovala nejen v osobním kontaktu, ale také v rozhovorech publikovaných. Jeho projev je jazykově krásný – léta práce s jazykem (jako básníka a jako tvůrce přesmyček, křížovek a různých hádanek) jsou znát. Zná jemné nuance slov asi jako málokdo, volí pečlivě, ale přitom pohotově výrazy, vyjadřuje se jasně, výstižně, a řekla bych úsporně. Nelibuje si v květnaté mluvě - i jeho poezie je plna hutných slov. Zaujalo mě také, jak přirozeně Karel Šiktanc v běžné komunikaci klade vedle sebe slova z různých stylových vrstev. Je vidět, že se Karel Šiktanc stýká s mladými lidmi, jejich slovník nezavrhuje jako někteří jiní lidé v jeho věku, ale nechává se jím inspirovat, aktualizuje jím svou zásobu.

Většinu mých interpretací vlastních básní přitakával a zdálo se, že je slyší rád. Když se moje interpretace neshodovala s jeho názorem, trochu se zarazil a s přivřenými víčky chvíli tiše přemítal. Z výrazu jeho tváře se dalo vyčíst, že to není to pravé, ale neřekl nic. Proto jsem sama navrhla, aby mě upozornil, kdybych jeho básně „moc pitvala“. Poté jako by se mu ulevilo a s úsměvem vyhrkl: „*Jó, to moc pitváš.*“ A přátelsky mi vysvětlil, jak to v básni mínil. Velmi si cením jeho citlivého přístupu, který mi při práci velmi pomohl.

## 2. Žena v Šiktancově poezii

---

Cílem této práce bude seznámit se s básnickou tvorbou Karla Šiktance, pokusit se vytvořit básníkův portrét a nalézt výrazné rysy jeho poezie. Pokud jde o téma této diplomové práce, je jím obraz ženy ve vybraných básnických sbírkách Karla Šiktance. Žena či ženský rod v Šiktancově tvorbě se nedá oddělit od celku, ale právě skrze toto téma se básník dostává hlouběji či spíše blíže k tématu pro něj základnímu – k paměti. Soustředím se na jeho různá pojetí ženy, z nichž žena-milenka a žena-matka jsou zastoupeny nejvýrazněji. Dále se objevuje se žena-vědma a pokusím se ještě vymezit ženu vůči muži. Pro Šiktancovu poezii to však není téma nejdůležitější, spíše je jedním v řadě dalších. Skutečností je, že žena je v ní přítomna neustále, nelze si ji odmyslet, protože bez ní by mnohé ztratilo smysl.

Jak vidí ženu básník, který se narodil v roce 1928? Jakou roli ženě přičítá nebo spíše jak tuto roli popisuje? Je obraz ženy v jeho poezii totožný s jejím moderním pojetím? Může nám obraz tradiční ženy pomoci objasnit něco z tajemství našich vlastních životů? Mohou nám Karel Šiktanc a jeho barvitá paměť pomoci odhalit, co vše zahrnuje ženský úděl? Mění se autorův pohled na ženu v průběhu jeho tvorby? Je možné, že odpovědi na všechny tyto otázky nenajdu, ale právě Šiktancova poezie je svou hloubkou i vhledy do života ženy vhodná k tomuto ptaní se. Jak jsem se již zmínila, odpovědi na tyto i další otázky budu hledat ve sbírkách *Český orloj*, *Zaříkávání živých* a ve skladbě *Adam a Eva* (hlavně půjde o sbírku *Český orloj*). Nebude

snadné dobrat se odpovědí jasných či definitivních, neboť i pro autora je žena především kouzlo, a to kouzlo těžko popsatelné.

Šiktanc byl zvláště v mládí spojován s poezií depatetizující a civilní. Pokusím se pracovat s verši, které naopak nejsou civilní, nýbrž spíše mystické, mají v sobě sílu spojovat věky, navazují na dobu mýtickou, na dávné příběhy. Jsou to verše, při jejichž četbě vše kolem utichá a čas se odvíjí pozpátku, k dobám našich babiček a dědů, dokonce i k vzdáleným prapředkům, k Adamovi a Evě a ještě dál - až k věčnému tajemství stvoření světa. Šiktancova poezie zpracovává střípky z roztříštěné mozaiky dějin a snaží se z nich určitým způsobem složit smysluplný obraz lidské existence nebo alespoň vytvořit náčrt či návrh takového obrazu. Neopomíná ani smrt - je přítomna už v okamžiku zrození, všechno je vlastně v cyklické jednotě.

Však chce se mi vyběhnout na rynek:  
„Mně se tam za pár let narodí tatínek!“  
A kdesi daleko uprostřed ležení si  
Smrtka kosu brousí.<sup>48</sup>

Lyrický subjekt říká, že chce být svědkem narození svého otce. To je nelogické, avšak čtenář cítí, že tato slova mají svůj význam. Verše vyjadřují základní propojenost zrození, života i smrti, neboť jedno by bez druhého nemohlo existovat.

Šiktancovy verše vyjadřují básníkovy stále hledání, otvírají i nám cestu k vlastnímu nitru, k meditativnímu ztišení, k otázkám po podstatě jevů, cestu k možnosti vidět svět intenzivněji a snad jasněji pomocí vnitřního zraku

---

<sup>48</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 38

a intuice. V této poezii je „*přítomno hledání životních konstant, jež (autor) nalézá v ukotvení v krajině dětství a paměti, v archetypech vesnického života a v tradici své země.*“<sup>49</sup> Autor si je vědom důležitosti znát dějiny pro hledání a poznání smyslu existence světa, jak to uvádí v jednom rozhovoru na obhajobu lidové písně: „...*je dobře znát kořeny, když někdo dělá, že ho nezajímá, co bylo před ním, to přece nejde. Musíme se znovu učit číst, hledat literaturu, která je ke čtení.*“<sup>50</sup>

Šiktanc pohotově reaguje na věci a zvláště na události kolem sebe, jeho poezie se však nečte snadno, a to nejen pro svůj obsah, ale též pro mnohdy komplikovanou formu. Obtíže s pochopením obsahu mohou pramenit z nedostatečného přehledu, z neznalosti faktů a okolností, na které autor reaguje, ale také ze způsobu jeho psaní. Básník k tomu sám říká, že moderní umění je spíše dřina než štěstí, spíše rvačka o slovo než dar či talent<sup>51</sup>, takže moderní poezii (tak jako modernímu umění obecně) není možné porozumět hned napoprvé. Šiktanc používá slova, která vyvolávají mnoho konotací, vytvářejí obrazy či nastiňují atmosféru a situaci. Šiktanc jako by se slovy čaroval – zachází s nimi tak, jako by házel čarodějnické přísady do kotlíku, z něhož pak jako omamný kouř stoupá jeho poezie. Na obalu knihy *Paralipomena* čteme tato slova: „*Čím je člověk starší, tím víc se mu chce říkat: nevím...*“ Šiktanc se brání definitivním tvrzením. Hraje si se slovy, dává tušit mnohé, co se skrývá pod jejich povrchem. Dokonce se snaží

---

<sup>49</sup> Churaň, M. a kolektiv: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století II.* N-Ž. Libri, Praha 1998, str. 183

<sup>50</sup> Klíčnick, R.: *Karel Šiktanc - Rozhovor ve Slavii*, webové stránky Aktuálně.cz z 21.11. 2005, <http://www.livres.cz/clanek.asp?polozkaID=18229>

<sup>51</sup> Šiktanc, K.: *Rozestřeno časem*. Praha, Karolinum 2006, str. 168



určitým způsobem slovo rehabilitovat. „Jde o vnitřní sluch. O to, jak vstupují nové věci. Umění vrátit slovo, u kterého cítíte, že je ještě naživu. Musíte vědět, že slovo je ještě schopné života. Třeba slovo hvězda jako by bylo zakázané. To už nejde použít. Proto se musí umět znova a znova číst. Píšu si moře poznámek, něco mě drží, pak to začne pomaličku splývat, až se jich pár spojí. Je to těžko popsatelné.“<sup>52</sup>

## 2.1. Žena-milenka

---

Žena v těchto verších je cílem mužovy touhy, muž se k ní upíná, touží po spojení s ní, po splynutí. Muž je ženou poblouzněn, je jí okouzlen, žena je studánka, tůň, objekt lásky a zdroj blaha.

V *Českém orloji* otec předává své zkušenosti dospívajícímu synovi velmi barvitě, žena je přirovnána ke zralým broskvím:

Ach,  
ženy, synu.  
Chtěl jsem později.  
Až broskve uzrají – a puknou uprostřed.  
Až muži poběhnou nocí jak zloději ---  
Je to dlouhé, sladké lhaní.  
Jako všecko na krok štěstí.  
Jako všecko milování.<sup>53</sup>

Žena je podobna broskvi, stejně jako ona zraje, sládkne, láká a vábí.  
Se zralou ženou je spojena plodnost a s plodností úroda.

---

<sup>52</sup> Klíčnick, R.: *Karel Šiktanc - Rozhovor ve Slavii*, webové stránky Aktuálně.cz z 21.11. 2005, <http://www.livres.cz/clanek.asp?polozkaID=18229>

<sup>53</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: *Dílo 4* Praha, Karolinum 2000, str. 23

Láska má různé podoby, může být i šílená – svou omezující, dusivou silou, která člověka spoutává. V básni *Květen* nalézáme lásku mileneckou, erotickou. S novými sladkými zkušenostmi se básníkovi otevírají netušené obzory. Láska je mocnější než smrt, právě láska milenecká dává zapomenout na okolní svět, na všechna trápení a strachy. Člověk je v extázi, je vytržen z reality, ale může se také intenzivněji ponořit sám do sebe. Záleží na tom, jak intenzivní láska je. V Šiktancově poezii je mnoho ukázek právě tohoto typu lásky. Uvádím některé z nich:

Říkal jsem jí Milostpanna.  
Neboť i vleže  
náruč dokořán –  
svlékala po kouskách svou vláčnou  
nahotu  
pyšněji  
než sám kámen.  
Byl jsem jen prázdninový host.  
Však ona nedbala: pryč si mě pobere,  
abych jí vystačil  
až do příštího léta!  
Jabloně spaly, hlavy na mrazivém skle.  
A slast se smekala po bledém přístěnku  
A sem tam vzkřikala,  
padajíc do prázdna ---<sup>54</sup>

Lyrický subjekt se obává takové šílené lásky. Snad má strach, že ztratí sebe sama. Ženě však nedokáže odolat, podobně jako člověk neuteče svému osudu.

Veliká –  
jsi pryč malá smrt.  
Klekám  
a líbám nohy tvé  
až tam, kde zardousí mě!<sup>55</sup>

<sup>54</sup> Šiktanc, K.: Český orloj. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 46

<sup>55</sup> Šiktanc, K.: Český orloj. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 48

Milenci mají svůj vlastní uzavřený svět, vystačí si sami. I básník zažívá velkou lásku – lásku dávající i přijímající, silnou jako smrt, schopnou přenášet hory i překonat nepřekonatelné – i smrt. Intimita má velkou moc.

Zajat něhou, popaměti padal znovu  
do zajetí. Celý darem. Celý v hrsti.

Celý z prstů mezi prsty. Plašen slovy.  
Že ji studí. Strašen tichem. Že ji

zebe. Modrá žilka prostřed hrudi.  
Modrá žilka prostřed nebe. Ztracen.

Vrácen. Ještě. Ještě. Noc a den.  
(...)

Zotvíraná jako růže, zatrnula všemi  
trny. Sama rána. Sama vůně. Sama

růže, co si léta sama v sobě smutně  
stůně. Sama úzkost. Že se vzbudí.<sup>56</sup>

Láska k ženě posiluje, dává chuť do života, elán. Láska je živá voda, rozsvěcuje v básníkovi světlo, probouzí v něm fantazii, dává jeho veršům křídla.

Neboť i duši třeba rozsvěcet – třeba i  
lží! –

když bojíme se při zatmění těla!

(...)

A muž a žena slepě padají, až náhle  
srazí se – a je z nich temný strom,  
samotný,  
holý,  
jaký hledá bouře.

(...)

Neboť i tělo třeba rozsvěcet – třeba i

lží! –

když bojíme se při zatmění duše!<sup>57</sup>

Stejnou podobu má láska ve skladbě *Adam a Eva*. Ta je sice jakoby zasazena do biblických kulis, avšak nevypráví známou starozákonní

<sup>56</sup> Šiktanc, K.: *Adam a Eva*. Československý spisovatel, Praha 1990, str. 43-44

<sup>57</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: *Dílo 4*, Praha, Karolinum 2000, str. 62-63

historii, ani se Šiktancovi Adam a Eva nepodobají svým biblickým předlohám. Jsou to hrdinové novodobí, už dospělí, starší. Mají za sebou různé zkušenosti. Jsou si rovnocennými partnery, kteří se navzájem posilují. Jsou si nejen oporou, ale předávají si energii, zachraňují se, rozsvěcují opět jeden druhého. Nejdříve se Eva zdá netečná a lhostejná. Adam jí nabízí množství pozemských darů, ale ona je odmítá. Cítí jen nesmírnou únavu, z níž vyrůstá pocit marnosti. Důležitou roli zde hraje právě fyzická láska, ale v duchovní rovině jako zázračný akt spojení dvou těl a duší v jednotu.

Nedýchala. Hlavu v klíně, slyšela ho,  
jak v ní dýchá. Jak v ní vzlyká. Jak

v ní prosí. Jak v ní číhá na kohosi,  
po kom zůstal vlas či zmínka. Po kom

kůže hřibětinka. Slyšela ho. Jak v ní  
kleká. Jak se smeká. Jak se svléká

z vin a lží a darmých slibů. Slyšela ho.  
Jako řeka, která slyší tonout rybu -- -- --

(...)

Nehýbal se. Hlavu v klíně, trnul, jak  
se hebce hýbá. Jak ho líbá. Jak ho

prosí. Jak se táže na kohosi, po kom  
zůstal šrám či smyčka. Po kom lichá

rukavička. Sladce trnul. Jak se vzdává.  
Jak v něm vstává. Jak se shýbá – sponky

v ústech na útěku. Sladce trnul. Jako  
ryba, která slyší tonout řeku -- -- --<sup>58</sup>

Navzájem se povzbuzují do dalšího života.

Zdá se, že milování má dokonce očišťující schopnost. Jako svlékají protagonisté svůj oděv, svlékají také všechno to, co by je tížilo či

---

<sup>58</sup> Šiktanc, K.: *Adam a Eva*. Československý spisovatel, Praha 1990, str. 41-43

pošpiňovalo (viny, lži, darmé sliby). Ve své nahotě si mohou dovolit projevit se jeden před druhým bez masek, ve své zranitelnosti. To může působit jako terapie či dokonce katarze, při níž odchází či umírá balast, který zanesl duši či srdce.

Nahota a sexualita by mohly být chápány jako protipól k věcem duchovním. Alespoň tak to cítí Miroslav Červenka ve své interpretaci *Českého orloje v Českém parnasu*: „Majestát není v extraktu čistoty, ale tam, kde čisté se ve sváru snoubí s nečistým.“<sup>59</sup> Červenka hovoří o těchto verších:

Však tu mě strhl pomatený houf –  
uprostřed nohatých, hedvábných slečinek  
vzala mě u krku Johanka Rybová, co styděla  
se za svou dobrou pověst.

„Počkej?“

Zvon na věži vyhrkl leknutím.

A ona vzala mi z náručí kolárek a –  
hlavu skloněnou –  
přišla ho k výstřihu,  
až rozžalo se nestydaté hrdlo!

Miserére!

Byla hrůzná jak vlčí stopa v nebi.

Miserére!

Větší krásy nemá člověk zapotřebí.

Chtěl jsem tenkrát prvně umřít –  
to kněží krajkoví na poběhličím těle  
připadalo mi pánubohu blíže  
než sama běl  
a svatost!<sup>60</sup>

Je tím pravděpodobně myšleno, že věci duchovní (jakožto čisté) jsou v kontaktu s fyzickou láskou a vášní (jakožto nečistým) zvýrazněny, že tedy právě v této dualistické rovině vynikne význam duchovna a čistoty.

<sup>59</sup> Červenka, M.: *Český orloj*, in: *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Galaxie, Praha 1993, str. 96

<sup>60</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: *Dílo 4*, Praha, Karolinum 2000, str. 78-79

Je samozřejmě možné chápat sexualitu jako protipól k duchovnosti či svatosti - výběr slov jako „nestydaté hrdlo“ pro takovou interpretaci hovoří. Avšak ani erotická láska nemusí být chápána jen jako něco nečistého. Nejprve se jí patrně básník bojí, neboť často nahotu vnímáme jako nestydatost či hříšnost. Jako by dával v básni najevo, že tím, že se svůdnici poddal, nespáchal něco, co je označováno jako hřích, fyzickou lásku básník jako hřích nevnímá, neboť ona člověka naplňuje nadšením, euforií, dokonce mu dává pocítit svátost – je oslavou nejen života, ale i boha. Milenci jsou šťastni - milování jim dává energii a elán, posiluje je proti všemu zlému - chmurám, úzkostem, beznaději či trápení. Jak říká básník: člověk je v té radosti bohu blíží. Znovu se objevuje také ona bělost posvěcování.

Žena-milenka se s chodem života může buď změnit v ženu-matku, nebo zůstává tajemná a nepoznaná, obdivována a milována láskou platonickou. Je to žena-múza.

### 2.1.1 Žena-múza

---

Tuto podkapitolu by bylo možno nazvat také žena-víla. Žena tu vystupuje jako transparentní, éterická, nadpřirozená či alespoň velmi jemná bytost. „*Holky jsou duše bez těla.*“<sup>61</sup> Jelikož je básník muž, žena je pro něho lákavým tajemstvím, jež ho vábí a provokuje. Onu záhadnost a tajemnost

---

<sup>6</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 22

ženy básník vyjadřuje také tím, že její podstatě přisuzuje poetické, něžné, křehké příměsí.

„Ach  
lásko má! Jsi z jezí  
rzi! A z vln! A z vírů jezerních,  
kde  
ze všech malých smrtí mých  
zbylo jen labutí peří!“  
(...)  
„Jsi  
z hedvábí! Jsi z hebkých  
ran! Z paměti prstů! Z ryb! A z vran!

Jsi z dechu v mrazech zrcadel,  
K nimž přimkneš se – a pláčou!“<sup>62</sup>

Patrně i proto, že je žena vlastně velká neznámá, nejsou jí přisouzeny pouze atributy dobré:

„Jsi  
z laskavce! A z tmy kol svíc!  
Jsi svatá Lež! Jsi Msta! Jsi

víc! Jsi  
z dušičkových her ta  
zlá, ta něžná smrtí hlava!“<sup>63</sup>

Snad jsou tyto záporné kvality zmíněny, aby nebyla žena viděna naivně pouze jako ztělesnění dobra, ale aby její obraz byl vyrovnaný. Vždyť žena je především člověk s veškerými ctnostmi, ale i neřestmi. Stále však převažují atributy laskavé a lichotivé, i ty záporné jsou spíše laskavé (př. něžná smrtí hlava).

Žena-múza je „živa“ - podobně jako žena-milenka - z neustálé touhy (jak milostné, tak z touhy poznat víc), z neustálého napětí mezi mužem a sebou a vším, co je mezi těmito dvěma pohlavími odedávna neznámé

<sup>62</sup> Šiktanc, K.: *Adam a Eva*. Československý spisovatel, Praha 1990, str. 52-53

<sup>63</sup> Šiktanc, K.: *Adam a Eva*. Československý spisovatel, Praha 1990, str. 54

a tajemné, nevyřčené, co básníkovi mnohdy slouží k vysvětlení různých jevů či mu umožňuje nalézat kořeny emocí. Např.:

a v lesích císařských se svatě  
rozsvěcí, jak by si v saních ženy  
z mysliven ukazovaly prsy<sup>64</sup>

Proto ji řadím jako podkapitolu Ženy-milenky, neboť muže vábí, přitahuje a vzrušuje. Je to láska erotická, avšak velmi křehká a něžná.

Rozsvěcování, světlo, ba i nahota se v básníkovi spojují se svěcením, svátostí. Tyto příběhy z reálného světa se mu přesouvají do roviny nereálné, snové. Do jeho básní vstupují svaté ženy, jejichž svátky patří k určitým dnům v kalendáři, ale i bytosti zcela chimérické – víly. Např.:

Svítá,  
v sadech svatodušních dřímou Bílé  
paní.  
Střežím je –  
schoulené do korun višňových – <sup>65</sup>

nebo:

Svatá Kateřina  
věší housle do komína - <sup>66</sup>

To svaté Barboře z turského kamene  
smeklo se ramínko z mokrého ramene<sup>67</sup>

Je třináctého.  
Chodí svatá Loucí  
a pije,  
pije  
ze tmy tmoucí,  
až se s ní točí hříšný svět.<sup>68</sup>

<sup>64</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 9

<sup>65</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 50

<sup>66</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 93

<sup>67</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 97

<sup>68</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 99



Šiktancovy světice jsou nejen patronkami lidí a ztělesněním svatosti, nýbrž jsou – stejně jako v lidové tradici – součástí lidského světa a ovlivňují život v něm.

## 2.2 Žena vědma

---

Zvláštním typem je žena-vědma. Se ženami (spíše než s muži) bývá spojena iracionalita, tajemno, víra v nadpřirozené jevy. Přisuzována jim bývá také pověrčivost. Autor uvádí fascinující aktivity, jimiž se ženy kdysi zabývaly: zaklínání, vize, či symbolika věcí.

Někdy je žena zobrazena jako nadpřirozená bytost, či bytost nejasná – reálná, ale s nevysvětlitelnými schopnostmi. Žena-vědma má vize a pramení z ní jistota, která až nahání hrůzu. Vystupuje zde vlastně jako jakási čarodějnice. Je to zlověstná věštkyň, vzbuzující respekt. Může člověku pomoci i uškodit.

a už jsme smekali před bílou stařenou –  
kol níž se krčil bohapustý lokál.

(...)

tatínkův tichý hlas jak by se bál, že  
vzletí:

„Už je to dávno, paní Králová.

Předpověděla jste mi na den smrt mé  
matky.“

Žena se ohlídlá.

A snad se usmála –

bůhví,

já nedýchal –

(...)

stařena pozdvihla kostnatou pravici  
a drsně potáhla kvítkovou firhaňku ---  
najednou bylo ticho.

(...)

A paní Králová –

bronzová od blesků –

sáhla si do vlasů pro lichou vlásničku

a slepě hleděla do zloradného šera:  
„Kdeco se rozbolí.“  
„Kdeco se rozstůně.“  
„Z oudolí k oudolí po české koruně  
hurtem se povalí běsy!“  
(...)  
„Propadnou se hanbou hroby!“  
„Zesinají hvězdy!“  
„Zbudou jenom holé skoby po všech  
svatých ve zdi!“  
(...)  
„Možná tam to pole!“  
„Možná tam ta vrána!“  
„Možná tam ti dva, co běží, nedožijou  
rána!“  
(...)  
ještě v lese, ještě v polích šla ta  
žena slepě s námi – celá bílá od hvězd  
po zem  
– probodala křivým prstem planety i  
houští.<sup>69</sup>

Žena věští, někdy zaklíná, zařikává, může také člověka uhranout. Má kouzelnou moc. Je zobrazena jako kostnatá babice, která jako by se podobala smrti. Působí dojmem, že je spojením mezi světem živých a mrtvých - nejen svým zjevem, ale také tím, že zná věci, které jsou ostatním skryty.

V tomto případě žena věští, někdy zaklíná, zařikává, může také člověka uhranout, věří v moc kouzel. Někdy také vaří kouzelné lektvary za různými účely.

Vnitřní síla této ženy může na ostatní působit hrůzostrašně. A protože strach má velké oči, je možné, že tato žena je pouze vnímána jako nadpřirozená. Mluví šeptem, ale přihlížející obchází hrůza z jejích slov a ve skříni se třesou hrnky.

Mluvila šeptem.  
Ale dům se třás –  
v policích za pultem ulekle drkotal

---

<sup>69</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 70-71

barevný porculánek.<sup>70</sup>

Někdy je běžná, každodenní činnost povýšena na cosi většího, např. cukrování pečiva se mění v mocnou vánici. Tyto běžné práce mají v sobě velký náboj a působí zástupně, symbolicky.

Není vidět. Je tma tmoucí.

Jen bábá tvá je vševědoucí.<sup>71</sup>

Muži většinou na nadpřirozené jevy nevěří, je to spíše žena, která má k iracionálním jevům blíž. Snad i proto bývá někdy vnímána jako by byla rozkročena mezi dvěma světy, světem reálným a světem duchů, smrti, jako by mohla nahlédnout za okraj života. V básni *Zaříkávání žen* ze sbírky *Zaříkávání živých*, se objevuje velmi výrazná žena, kterou bychom mohli přiřadit k typu žena-milenka či žena osudová. Jak je charakterizována? *Ptá se, hovoří přísně, rozkřikuje se, obviňuje ze lži, roztáčí vodu, šeptá, pokleká k němu, stříhá z mrtvých psaní koně, čaruje s polínky (hrajíc si tak na matku a syna).*<sup>72</sup> Žena se jeví jako pevný bod, je nesmlouvavá, ale zároveň je i něžná (pokleká k němu), oživuje neživé věci, čaruje. Zatím tedy není matkou, ale jednou se jí stane, neboť to je její přirozenost. Je tedy proměnlivá, ale tato proměnlivost a neuchopitelnost může být považována za její vlastnost.

<sup>70</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 70-71

<sup>71</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 19

<sup>72</sup> Šiktanc, K.: *Zaříkávání živých*. In: dílo 3. Praha, Karolinum 2001, str. 46-50

## 2.2.1 Žena-smrt

---

Smrt bývá často zobrazována jako kostra s kosou, často se o ní mluví v ženském rodě. Žena, o níž bude řeč, samozřejmě není žena skutečná, má ve své nehmatatelné podstatě blízko k ženě-múze. Ukázky opět nejvíce čerpám ze sbírky *Český orloj*.

Smrti se většinou lidé bojí, ale zároveň je vnímána jako spravedlivá. Tak vystupuje smrtka také v Šiktancově sbírce *Tanec smrti*, kde odvádí lidi bez rozdílu. Je známo, že se více bojíme toho, co nemá podobu, co neznáme. Snad proto bývá od nepaměti smrt personifikována jako žena. S tím se setkáváme i v pohanských tradicích, například vynášením Morany, slovanské bohyně zimy a smrti. Ty spolu velmi úzce souvisely – rodiny musely mít zásoby jídla i dříví, aby zimu přečkaly. V básni *Listopad* je Morana (zde dokonce zdobně „*Moranka*“<sup>73</sup>) ještě dítě, protože v tomto měsíci teprve začíná nadvláda zimy. Spolu s rodinou – matkou, otcem a sestrou - najdou dům Zimy, před kterým lyrický hrdina „*bůhvíproč smeká(m)*“<sup>74</sup> – což by se dalo nejspíš chápat jako němý úžas nad přírodou. V básni *Únor* se básník brodí pro Moranu vodou, přičemž si zraní chodidla. Není jasné, proč pro Moranu jde, snad ji chce vylovit, zachránit. Zdá se to jako špatný nápad, protože tím jako by symbolicky zadržoval zimu či smrt, se kterou se ostatní vhozením do vody už rozloučili.

Utíkám z domu.  
V konci rmutných vod –

<sup>73</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 92

<sup>74</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 94

nahá jak výkřik na kříži – na kusu  
ledu stojí  
Morana –  
sníh se jí tříští o prsy  
a cinká,  
tence cinká jako mléčné sklo.  
Brodím se pro ni.<sup>75</sup>

Odvěké spojení zimy a smrti je pochopitelné. Zima má také jako jediná  
z ročních období atribut „krutá“.

Zatáhni okna.  
Zima se svléká, hedváb pod hrdlem –  
a krejčárková zrcadla jí nastavují ouzkost.  
Stoh sotva dýchá.  
Psi řvou z daleka. A stará panna  
pokleká –  
steh stehem,  
jíní,  
uskřípnutá tma –  
z konopí smyku, střechnou v oborách  
století královrazi.<sup>76</sup>

V básni Březen je nazvána „Smrtholkou“. A paradoxně snad  
personifikace v podobě dívky způsobuje, že i se smrtí cítí básník soucit.

A už ta Smrtholka utíká potokem,  
bledá a ubohá  
jak byla před rokem.

Bledá a nebohá,  
jde jako na klíček.  
Jak by kdo pod vodou přiklopil hrníček.<sup>77</sup>

Smrt nemusí být chápána jako jev negativní. Právě v přírodě je velmi  
přirozená, neboť co vnímají lidé jako kruté, je v přírodě přirozené. Když se  
básníkův syn Petr ptá, kam Morana dopluje a co s ní bude, odpovídá mu  
otec:

„Mrtvá už nic neví.  
Jen kdo živ, se souží.“<sup>78</sup>

<sup>75</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 21

<sup>76</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 30

<sup>77</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 32

Tímto veršem jako by říkal, že není třeba se kvůli smrti trápit a plakat pro mrtvé. Není třeba se smrti bát.

V *Českém orloji* básník předává svá poznání, vědění a zkušenosti svému synovi Petrovi. Už na začátku zmiňuje smrt, ale syn se jí leká, a tak ji básník zahaluje do podoby Perchty – bílé paní – a tento trik také na syna účinkuje - hned pookřeje a chce na ni počkat. Básník si ji vybral jako dobrou vílu - náhradnici smrti. Také její bílý šat je protikladný k smrti, která bývá většinou spojována s černou barvou. Perchta neubližuje, naopak svou světlou barvou jako by svítila a zároveň i světla vše kolem.

„Smrt?“  
Nechceš věřit.  
Hlas máš náhle cizí – jako bych slyšel  
v křivonohých lesích uprostřed letu  
hrdličky se rdousit.  
Lžu.  
(...)  
„Ty neznáš Perchtu?“  
směju se, půl kámen.<sup>79</sup>

Se smrtí se Karel Šiktanc setkal už jako malý, když mu zemřela mladá teta Alžběta (matka mé babičky). Její odchod popisuje v *Českém orloji*. Žena působí dojmem víly, klidné éterické bytosti, která je se svým odchodem smířena – odchází s úsměvem snad i proto, že snad už je duší v jiném světě.

V domě se modlili za tetu Bětušku.  
A ona, spanilá, šla bosa ze dvířek  
a nesla na prsou skleněný talířek –  
a na něm – po sám vrch – svou jinovatou  
duši!

---

<sup>71</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 32

<sup>72</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 10

Zdvihl jsem sněžný květ.  
„Děkuju,“  
smála se.  
„Viš, jak mu říkají?“  
A já jen stál a stál –  
a teprv za dlouho, když došla  
k hřbitovu, šeptl jsem:  
„Suchá Běta.“<sup>80</sup>

Svět živých a mrtvých jsou propojeny, zvláště mrtví chodí navštěvovat živé.

Zase se říká smrti Zubatá – a zemi  
za zdí Věčnost.  
Máme dost svíček?  
Nebožky,  
jimž je věčně tma,  
vrážejí po nocích do stěn a do dveří,  
za nimiž zaživa potajmu snívaly o lásce  
na život a na smrt.<sup>81</sup>

Žena-smrt tedy není zobrazena pouze negativně. Je přirozenou součástí života a jako takovou bychom ji měli chápat – už proto, že je jednou ze základních jistot.

### 2.3. Žena-matka

---

Žena těchto veršů je silná, hned tak se něčeho nezalekne. Její síla vězí v tom, že je spojena se svou přirozeností, která jako by byla napojena na podstatu světa – tou je silná ženská energie, která je až mystická. Žena je skálou, o kterou se lze opřít, je dárkyní života i útěchou, neboť zná prastaré moudrosti, zná byliny a masti, umí rozdělávat oheň, se vším si poradit, obstát

<sup>80</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 14

<sup>81</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 90

a přežít v těžkých chvílích. Má dar intuice, naslouchá svým instinktům. Je také trochu divoká, nespoutaná, nečitelná, tajemná – jako neznámo, odkud přichází lidský život. Tím, že se zdá být spojena s podstatou světa, jako by v sobě měla ukryto jakési „tiché“, intuitivní vědění, a díky tomu i jistotu. Z Šiktancových veršů cítíme velkou úctu k ženě obecně.

Základní ženské kvality Šiktanc jistě nejprve vnímal u své maminky. Matka dokáže téměř zázračně utišit bolest nebo smutek. Čekáme od ní podporu, útěchu, konejšení, pohlazení. Tím, že matčina láska je nepodmíněná, představuje pro nás v životě vlastně jednu z mála základních jistot. K ní se také jako k jistotě vracíme domů. Matka totiž neodmyslitelně patří k domovu - bezpečnému místu, kde vše zůstává navzdory ubíhajícímu času pořád stejné, vlídně známé.

„Domů, dyť kam jinam?“  
přidávám do kroku –  
neb vím, že najdu tam vše, jak jsem  
odcházel:  
matku  
a bazalčí  
a jizvu na zemi, která tu po jednom  
žlžnivém uhlíčku zůstane dobrých sto roků.<sup>82</sup>

Zvláště ve světě, kde se vše mění velmi rychle, je právě tato jistota velmi důležitá a útěšná.

Postava maminky se objevuje v básni *Červenec z Českého orloje*. Vystupuje jako svědomí, jako tichá strůjkyně a ochránkyně všeho dobrého

---

<sup>82</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 54-65



pro svého syna. Pozoruhodná je síla, která z ní pramení, i když – nebo proto, že - nerozkazuje, nezastrašuje, ale láskyplně vede, někdy varuje. Dává svému synovi najevo, že ví o jeho chození za vdanou paní. Varuje ho podobným příběhem před možnými následky, ale neodsuzuje – to je zřejmé z řeči jejího těla, když si syna k sobě „mazlivě tiskne“.

Miroslav Červenka se domnívá, že pointa básně *Červenec* je ve verši „*Ta žena měla v očích samý štěstí*“. Myšlena je mrtvá milenka, již (a jejíhož milence) zastřelil její muž, když se dozvěděl o její nevěře. Podle Červenky tento verš „*demonstruje matčino pochopení pro synovu smyslnou trýzeň. Celá epizoda si stačí sama a působí o sobě; zároveň je však vpjata do úhrnného tématu básně Červenec, v níž protagonista této epizody, dnes sám otec, dodává synovi odvahy k erotice a intenzivnímu životu.*“<sup>83</sup>

Matka je průvodkyní syna životem, ale neomezuje ho v jeho konání a rozhodování. Je trpělivá a láskyplná, přičemž její láska je bezpodmínečná. Neklade podmínky, nežádá plnění úkolů, miluje bez výhrad. Nemiluje za něco, za výkon či dobré chování, ale miluje prostě pro lásku samu. Respektuje svého syna jako plnohodnotného člověka a nesnaží se řídit jeho kroky.

Básník vyjadřuje i svou lítost, když zpětně vzpomíná na to, jak opouštěl domov a svou maminku, aniž jí oplatil její nesobeckou lásku:

Maminko!  
Bílá duše má!  
Na kolenou vás prosím, odpusťte mi  
den,  
kdy třešeň padla

---

<sup>83</sup> Červenka, M.: Český orloj, in: *Český Parnas*. Galaxie, Praha 1993, str. 95

a král cizinec opouštěl za tmy  
zaslíbenou zem, aniž se tázal, co si  
počne sama!<sup>84</sup>

Kreslí obraz mládí, které je dravé a razí si svou vlastní cestu životem. Až zpětně se zamýšlí nad tím, jak asi bylo jí.

Prostřednictvím lásky k mamince si básník uvědomuje také kategorii času, pomíjivost všeho. Cítí lítost, nad rychlostí života a nad pomíjivostí. V básni *Březen* si náhle uvědomuje, že už je matce šedesát šest let. Autor si uvědomuje, že je jeho maminka už stará a že ji může ztratit. To si básník připouští, ale protože to jsou myšlenky bolestné, snaží se je zaplašit slovy „april“ – to působí jaksí rozverně a odlehčené, zvláště v blízkosti tak vážného tématu.

Žena je důležitým elementem také proto, že je to většinou ona, která vykovává většinu domácích prací: nosí vodu, vaří, pere, zatápí v kamnech, spravuje děravé prádlo a podobně. V rukách ženy-matky či ženy-hospodyně se přetváří svět, a navíc k lepšímu – má moc spravovat a tvořit, vytvářet nové, nastoluje čistotu, pořádek, řád.<sup>85</sup> S nadsázkou můžeme říci, že těmito činnostmi jako by svět rozsvěcovala – je hybnou silou věcí. Když jsme na toto téma hovořili s básníkem, vyjádřil se v tom smyslu, že *ať se dnešní žena snaží jak chce, téhle poloze v sobě stejně neunikne*. Je to jakási vlastnost uvádět věci v chod, postrčit svět, aby se točil. Žena je „kouzelnice“. A právě tato kouzla, toto stálé kříšení věcí v podobě nejrůznějších každodenních úkonů a prací předává dál dalším generacím.

<sup>84</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 61

<sup>85</sup> z osobního rozhovoru s básníkem

Vykonávání tradičních prací náleží samozřejmě také mužům – u Šiktance je to většinou práce se stromy -, ale podle básníka je to spíše jakési *gesto*<sup>86</sup>. Není zde ona intenzita jako u žen, na jejichž činnostech často vlastně závisí život či řád, pořádek věcí. Nedostavuje se rituálnost.

Patrně všichni máme nějaké tušení základních věcí, základní existence v sobě. Zdá se někdy vyprávění snadnější než mlčet a mít v sobě tolik tušení:

Všecko to mlčení, co je ho po živých,  
je strašlivější řečí!<sup>87</sup>

Vyprávění příběhů může být vnímáno i jako jakási očištná terapie od zlověstného tichého tušení. A jsou to opět ženy, o nichž se říká, že mluví víc než muži.

Předávání kulturního dědictví není samozřejmě pouze doménou žen. Předávání moudrosti z děda na otce a z otce na syna je také zastoupeno v Šiktancově díle, a to zvláště v *Českém orloji*, kde hovoří se synem a přitom má v sobě přítomný svůj rod, minulost je obsažena v jeho přítomnosti:

jdu sadem přikřehlým,  
v bělostném rouše jako předkové nesu  
si dědky z prvotní své vlasti.<sup>88</sup>

Je pozoruhodné, že jsou zde jakoby dva řetězy - moudrost, tradice a kultura jsou v této poezii (a jistě i obecně) předávány z matek na dcery

---

<sup>86</sup> z osobního rozhovoru s básníkem

<sup>87</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 40

<sup>88</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 15

a z otců na syny, stejná pohlaví se zasvěcují do věcí, z nichž většina se přitom podle rodu nedělí. Zároveň cítíme úctu muže k vědění ženy, respekt ke světu, do kterého pravděpodobně nemůže proniknout.

Skrze ženu se rodí nový život, žena je spojením mezi světy životem a smrtí. Často slýcháme, že v těžkých situacích nebo dokonce v okamžiku smrti lidé volají maminku. Je to většinou žena, kdo věří na různé nadpřirozené, iracionální jevy. Snad i proto bývá někdy vnímána jako by byla rozkročena mezi dvěma světy, světem reálným a světem duchů, smrti atd. V básni *Zařikávání žen* je vlídná vzpomínka na matku, která zahřeje ve studené chvíli. Je to vzpomínka hřejivá, laskavá, ale je zřejmé, že připomíná to pěkné, co bylo a už není.

Téma matky není samozřejmě spjato jen s básníkovou vlastní matkou. Role každé matky je úctyhodná, hájená. „*Jdi za matkou. Má v očích nebesa.*“<sup>89</sup>

Nebo:

A kdyby v srdci tvém k ohni snad  
troubili,  
(...)  
vynes jen zasklenou madonku matku svou  
a do plátýnka zabalený chleba.<sup>90</sup>

Žena-matka je většinou spojována s čistotou a jakousi posvátností. Je zde jistá souvislost s Ježíšovou matkou, madonou. Snad je to i proto, že mateřská láska je mírná, dobrá, nikoli šílená a divoká, jaká bývá láska ženy-milenky:

Nabruš nože, synu. V bohapusté vsi  
vyřežem spolu z mamutího klu čistotnou

<sup>89</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 40

<sup>90</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4 Praha, Karolinum 2000, str. 45

tvář tvé matky.<sup>91</sup>

Přerod z ženy-milenky v ženu-matku se děje v lásce manželské. Je ale jistě možné uchovat charakteristiky obou. Mám pocit, že právě tento zájem o rodinu, úcta a věrnost k vlastní ženě ještě více posvěcuje tyto verše, poukazuje na jakousi svátost a čistotu a přináší pocit dobra:

mlčky míří k srdci dne,  
jak ze všech živoucích to umí jenom  
žena.<sup>92</sup>

Proto básník uctívá a miluje svou ženu, opěvuje její svatební šaty či vzpomíná na první dopis, který jí psal. Tyto věci pro něho mají takřka nadpřirozenou moc:

krajové nevěstí šaty.  
Bělostně ožehnou schody až po střechu.  
(...)  
- budeš mít křídýlka z prvního dopisu,  
který jsem psal tvé matce.<sup>93</sup>

### 2.3.1. Žena-matka-země

---

Z Šiktancových veršů lze též vycítit úctu k přírodě a koloběhu přírodních dění. Paralela k přírodě je symbolicky opět žena, která je ovšem také víc než muž spojena s přírodními cykly už ze své tělesné podstaty, řídící měsícem. Snad proto je intuice přisuzována více ženám. Také mytologie přisuzují zemi ženskou energii, chápou ji jako ženské božstvo: *„Mýty o vzniku světa spatřují počátek světa mnohdy v aktu plození, při kterém nebe oplodní zemi. Proto bývá země také symbolicky přirovnávána*

<sup>91</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In.: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 16

<sup>92</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In.: Dílo 4, Praha, Karolinum 2000, str. 102

<sup>93</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In.: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 41

k děloze. Země nicméně není jen lůnem, ze kterého vychází veškerý život, ale také hrobem, do kterého se všecken život vrací. Její symbolický významový obsah proto často odpovídá ambivalentní postavě ‚Velké matky‘, která je vnímána jako životadárná a rovněž jako ohrožující. Na spojení smrtelného a rodičího aspektu země narážejí také iniciační rituály, dočasná rituální pohřbení s následným ‚zmrtvýchvstáním‘.<sup>94</sup>

Zemí není míněna pouze planeta, ale i vše, co se na ní nachází – krajina s horami i vodami. A právě voda má v Šiktancově krajině velkou roli:

Však voda, náhle zbabělá,  
se horempádem vracela  
a horempádem nesla zpět  
tříšť ztracené řeči.<sup>95</sup>

Voda, stejně jako země, je zde antropomorfizována i personifikována. Voda je živel, před kterým je třeba se mít na pozoru. Je zrádná a nevyzpytatelná (podobné vlastnosti bývají někdy přisuzovány ženám) a člověk by se v ní mohl utopit.

Voda jim sáhla po srdci.  
Cítili, jak se chtvívá chví.  
Jak hladoví. Jak zeje.<sup>96</sup>

Když si ale dáváme pozor, když máme v sobě pokoru, je nám k užitku.

Země (a to jak jako půda, pole, hlína, tak i země jako vlast a planeta Země) nás vyživuje a poskytuje nám útočiště, stejně jako matka. Někteří básníci, včetně Šiktance, ji ve svých básních antropomorfizují

<sup>94</sup> Becker, U.: *Slovník symbolů*. Portál, Praha 2002, str. 337-8

<sup>95</sup> Šiktanc, K.: *Adam a Eva*. Československý spisovatel, Praha 1990, str. 65

<sup>96</sup> Šiktanc, K.: *Adam a Eva*. Československý spisovatel, Praha 1990, str. 68

a personifikují – např.: „*Země snídá* –“<sup>97</sup> nebo:

A tone les.  
A tonou luka.  
Neb není místa na zemi pro vodu  
v naději,  
leží  
- klín dokořán – jak obří žena  
napínaná na sních,  
hýbá se,  
líbá  
jilm i klest  
a korálové ryby hrkají jí z úst a  
z podpaží a z lůna.<sup>98</sup>

Klín a lůno poukazují k plodnosti. Básník vnímá a obdivuje tuto schopnost v přírodě i u ženy. Vnímá a oceňuje jejich křehkost a zranitelnost, ale i sílu – nenápadnou, skrytou. Procíťuje s nimi bolest zrození. Podle Miroslava Červenky je živel viděn jako žena, „*aby více fascinoval v neporušené tajemnosti.*“<sup>99</sup>

Bílá Horal  
Strmí,  
panebože,  
jak by si zem na stůl mezi nože  
svůj věčně vzdutý, holý život kladla.  
Jak by se bála o bolest, aby jí  
neprochladla.<sup>100</sup>

Cítí k zemi lásku jako k lidské či k živé bytosti, bojí se o ní, soucítí s ní, hovoří s ní.

„Slyšíš?“  
Hřímá.  
Pozdě bát se. Pozdě ptát se. Pozdě  
smát se.  
Padni, kde stojíš na zemi – a líbej ji  
a hlad' ji hebkým slovem!  
První hrom jí bolí dvakrát.<sup>101</sup>

<sup>97</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 9

<sup>98</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 26-27

<sup>99</sup> Červenka, M.: *Český orloj*, in: *Český Parnas*. Galaxie, Praha 1993, str. 93

<sup>100</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 91

<sup>101</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 18

Cítí před ní pokoru jako před bohem, neboť člověk je malý přede vším, co bere dech. V básních *Českého orloje* básník často žasne nad tvůrčími silami přírody, nad tajemstvími, která jsou v ní skryta.

Stejně jako je země pomyslnou kolébkou i hrobem každého člověka, totéž lze říct symbolicky i o vlasti. Vladimír Křivánek v interpretaci *Českého orloje* uvádí: „*Latentním zdrojem napětí a z něj vyplývajícího patosu skladby je rozpor mezi smyslovou a smyslnou láskou k životu, pohansky vášnivou, a touhou po ideálu až metafyzické čistoty; tento rozpor je překonáván až zbožným přimknutím se k národní tradici, ke krajině rodu, k ženě, k vlasti. Tak vyznívá i závěrečný obraz prosincové básně, v níž ve vánoční noci „...žena strmí k nebi jak sám Bůh“ a „smrt lermo zvoní na orloji celou‘. V podloží Šiktancovy skladby je víra v očišťující a smrtelnost překračující mýtus ženy – matky – české země.*“<sup>102</sup>

Z veršů vyplývá, že jsme se svou vlastí bytostně propojeni. Jako bychom ji měli uloženu v sobě, ať jdeme kamkoli, jako dědictví po předcích.

Vždyť já nic nevím!  
Jen to  
o zemi.  
Že je v nás vztyčena jak strmé  
zoufalství.  
Že je v nás rozpřažena po tmu jako  
kříž, jenž zpřímá unesen je s to i  
škrábnout nebe!<sup>103</sup>

<sup>102</sup> Křivánek, Vl.: Český orloj, in: *Český Dekameron*. Sto knih 1969 – 1992. Scientia, Praha 1994, str. 218

<sup>103</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 100



Verš často prostupuje silný cit - láska k vlasti. Mezi pojmy vlast a matka jako by básník kladl rovnítko. K oběma je poután láskou, ale i povinností a závazky, k oběma chová úctu a obdiv.

A to je ta země Česká!  
Mírná.  
A průsvitná.  
Jako má maminka,  
když pekla kosti svatých.  
(...)  
A to je ta země Česká!  
Všecko naše zdejší štěstí.  
Zaslíbená smrt.  
Jdi,  
drž se jí za rubášek.  
I kdyby ti metel tloukla prsty  
na padrt'.<sup>104</sup>

Těmto hodnotám učí také svého syna. Podobně, jako ctíme své rodiče, učí svého syna ctít vlast.

Do hry vstupuje i další jistota – smrt, „zaslíbená smrt“. Člověk má vlastně tři základní jistoty – mateřskou lásku, vlast (zemi) a smrt, která je ze všech tří nejjistější. Snad můžeme onu sloku chápat také tak, že země je naše poslední útočiště po smrti. Jako k rodičům, tak i ke své zemi má každý povinnosti. V básni Duben říká bůh Perun třem bratřím, kteří jdou hledat koření na rány, že je „*bolest jen to, co / dlužíte své zemi.*“<sup>105</sup> Žena je v této ukázce zobrazena jako žena-matka i žena-smrt, zároveň lze říci, že se podobá jakési ženě-osudové.

<sup>104</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 102

<sup>105</sup> Šiktanc, K.: *Český orloj*. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000, str. 34

## 2.4. Žena versus Muž

---

Mužům Šiktanc nevěnuje tak velký prostor ve své poezii jako ženám. Neznamená to však, že by snad ženy měly v životě důležitější roli. Může se stát, že čtenář si verše interpretuje docela jinak, než jaký byl autorův záměr.

Neb až se smrti na očích  
budeme zouvat z vin a hříchů,  
ženy jen shodí střevisky,  
však muže zradí

šněrovací a  
boty.<sup>106</sup>

Lze se domnívat, že básník chce ženám přiřknout jakési výhody, že ženám coby dárkyním života jsou jejich viny promíjeny snáze než mužům, neboť těžké vojenské boty spíše odkazují k válkám, bitvám a zabíjení.

Po rozhovoru s básníkem a s přihlédnutím k vlivu poezie všedního dne je lépe posuzovat verše spíše takové, jak jsou, než aby se za nimi skrývala nějaká tajemství. Tyto verše prostě sdělují onu rozdílnost mužů a žen ve fyzické ladnosti či těžkopádnosti.

Žena by nebyla ženou se vším, co k ní patří, bez muže a naopak, neboť právě v této dvojpólovosti se nejlépe odráží to, čím obě pohlaví skutečně jsou. Potřebují se navzájem pro mnoho věcí, nejen tedy k samému vymezení se, ale také k spoluvytváření smyslu života a světa. Šiktancovy verše nesvěřují vládu ani mužům (patriarchátu), ale ani ženám (matriarchátu). Jaksi samozřejmě jsou tu žena a muž vedle sebe jako dvě strany jedné mince, jako dvě polohy lidství, které se doplňují a které stojí při

---

<sup>106</sup> Šiktanc, K.: *Slepá láska*. Tři knihy veršů. Československý spisovatel, Praha 1968, str. 150

sobě. Muži se nesnaží ovládat ženy ani naopak. Navzájem se respektují se všemi svými odlišnostmi, klady i zápory, a to vše velice přirozeně a samozřejmě. Zdá se, že boj o moc by byl chápán jako nehodný obou, neboť z těchto veršů je jasné, že vláda jednoho či druhého by byla stejně pouhou iluzí, nesmyslným čerčením hladiny, přes kterou se přitom oba společně snaží pohlédnout na dno při hledání pravdy o věcech. Žena a muž jsou si navzájem partnery, oporou. Jsou dvěma miskami na váze, která se snaží o rovnováhu, harmonii. Jsou dvěma póly téže skutečnosti, doplňují se. Proto ve skladbě *Adam a Eva* nachází díky Adamovi Eva ztracenou chuť a sílu do života, jakkoli tvrdého.

Srdce v hrdle, marně spala. Marně  
v sobě zhasínala. Stál v ní plamen.

Tklivý. Lstivý. Stál, a z noci  
fialové táhli k němu dávné dnové.<sup>107</sup>

Žena není v této skladbě vytvořena z Adamova žebra, tedy není muži podřízena, není nedůležitější. Jsou to dva svébytní lidé:

I stvořil Bůh člověka k obrazu svému,  
K obrazu božímu stvořil ho,  
Muže a ženu stvořil je.

A viděl Bůh vše, což učinil,  
A aj, bylo velmi dobré.  
I byl večer a bylo jitro.<sup>108</sup>

Žena i muž jsou rovnocenní partneři, a to velmi samozřejmě a přirozeně. Navzájem se doplňují. Žena je vymezena vším tím, co není mužské, a muž naopak vším, co není ženské.

---

<sup>107</sup> Šiktanc, K.: *Adam a Eva*. Československý spisovatel, Praha 1990, str. 46

<sup>108</sup> Šiktanc, K.: *Adam a Eva*. Československý spisovatel, Praha 1990, str. 89

## Rysy Šiktancovy poezie

---

Poezie každého autora v sobě nese určité specifické rysy, jež ji odlišují od tvorby ostatních. K těmto rysům patří mimo jiné forma díla a jeho grafické zvláštnosti. Šiktancův verš se někdy rýmuje, jindy nikoliv. Je sylabotónický, většinou jambický o různých délkách, někdy se objevuje i trochej. Verše často začínají netradičně spojkou „A“, čímž připomínají náboženskou literaturu, zvláště bibli. Autor toho hojně využívá ve skladbě *Adam a Eva*, jež je evidentně inspirována biblí, ale i v dílech jiných.

Často jsou jeho verše uspořádány tak, že se neshodují s délkou sdělení, a dochází tak k přesahům. Objevuje se zde tedy enjambement, tj. „*neshoda rytmického a větného členění, při níž syntaktický celek ‚přesahuje‘ z jednoho verše do druhého.*“<sup>109</sup> Verše většinou začínají jako odstavec – první o několik úhozů dál, další verše se o těchto několik úhozů vrací. Na takovém slově leží pak většinou důraz - je vlastně odtrženo a oko ho musí déle hledat.

Dalším ozvláštněním Šiktancova verše je tzv. vnitřní rým, „*zvuková shoda slabik uprostřed verše*“<sup>110</sup>. Není pravidlem, ale objevuje se. Někdy se v jeho poezii setkáváme s absencí interpunkce, na druhé straně ale najdeme uvozenou přímou řeč a slova v závorkách. Šiktanc totiž ve svých verších většinou s někým rozmlouvá, polemizuje, nebo to nechá činit své postavy.

Dalším výrazným rysem je autorův cit pro přesný význam slova – cit je jistě vytříben tvořením křížovek a přesmyček. Při hledání přesného významu využívá také tzv. recyklaci, tj. znovuobjevování slov, používá archaismy

---

<sup>109</sup> Brukner, J., Filip, J.: *Poetický slovník*, Praha 1997, str. 104

<sup>110</sup> Brukner, J., Filip, J.: *Poetický slovník*, Praha 1997, str. 354

i vymýšlí novotvary. *Šiktanc tvoří z poezie hutných, naléhavých slov, jejichž významy se vrství i překrývají.*<sup>111</sup>

Jeho poezie je v podstatě nepřeložitelná do jiných jazyků. Na rozdíl od jiných autorů se Šiktanc ani nesnaží psát „poezii světovou“, naopak si váží českého jazyka, jeho možností a hravosti. Čeština je mu výzvou. Věnovat se jí, hrát si s ní považuje za pokrok na cestě zrání a zdokonalování národního jazyka.

Již od prvních děl dochází k jevu pro Šiktance podstatnému: básnické pojmenování je svébytným významovým prvkem, jenž v sobě nese postoj lyrického hrdiny, je vrstveno od výraziva blízkého lidové slovesnosti k civilizačnímu, od obecné češtiny k zřídka slovům spisovným.<sup>112</sup> „*Slovo a to, co označuje, tvoří nedílnou jednotu, přičemž slovo v sobě má vedle přímého významu i svébytný významový přízvuk, vedle obecné pojmenovávací schopnosti jedinečnou souvislost, jež se obnovuje i u čtenáře.*“<sup>113</sup>

Šiktancovým důležitým tématem je paměť, kterou podle Slovníku českých spisovatelů<sup>114</sup> objevil v básnické skladbě *Heinovské noci*. S pamětí souvisí téma smrti, které se v jeho verších objevuje dokonce už od dětství. Typickým prostředím, prostorem básně je pro Šiktance vesnice (ať už středočeská vesnice jeho dětství či vesnice máchovská) se svým

---

<sup>111</sup> Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, Praha 1998

<sup>112</sup> viz Chaloupka O.: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno 2005, str. 941

<sup>113</sup> Chaloupka O.: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*. Brno 2005, str. 941

<sup>114</sup> Kolektiv ÚČL AV ČR: *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. In: Díl 2, M-Ž. Brána, Praha 1998

zaběhnutým chodem, řádem, rituály, tradicemi a příroda a její koloběh, typickým časem je noc. Častými barvami jsou: černá (většinou jako noc a země, ale snad i jako tajemství či neurčitost), červená (nejčastěji v motivu krve, ale také třešní a ohně) a bílá (barva svěcení, čistoty, sněhu). Je zvláštní, že zelená se explicitně neobjevuje, ačkoli autor píše hojně o přírodě a krajině, k níž zelená neodlučitelně patří. Častými motivy jsou peří a ryby, ty patrně jako symbol mlčenlivosti, „němoty“.

## ZÁVĚR

---

Cílem práce nebylo něco potvrzovat, ověřovat či vyvracet, ale krátce představit život, názorový vývoj a dílo současného básníka Karla Šiktance. Hlavním cílem bylo analyzovat obraz ženy v poezii Karla Šiktance, najít různé typy a podtypy. Z nalezených typů vystupují nejvýrazněji typy žena-milenka a žena-matka, dále také žena-vědma. Ačkoli se mohou tyto typy jevit jako odlišné, je možné najít některé jejich shodné rysy, neboť patrně kterýkoli typ Šiktancovy ženy není odcizen bytostné ženskosti, kterou básník nachází v ladnosti, útěšnosti, lehkosti, v erotičnu, v principu mateřství, vnitřní síle i čistotě. Jsou to ženy tradiční, venkovské, <sup>ale také</sup> často iracionální. Věří v moc různých rituálů, udržují tradice, předávají lidovou slovesnost i nehmatatelné dědictví paměti. Jsou schopny dát ostatním útěchu a dodat sílu, když je to potřeba. Žena je také často spojena s různými domácími pracemi.

Hlavními typy jsou, jak už bylo uvedeno, žena-matka a žena-milénka. Ač tradiční, nejsou ženy typicky ovládnuty muži. Jsou to sice ženy v tradičním smyslu, ovšem nemůžeme říci, že jsou neemancipované. Šiktanc jim přiznává rovnocenné postavení s muži. Není pro něho problém představit ženu dokonce jako boha (míněno v abstraktním smyslu), či konkrétně jako bohyni paměti Mnemosyné ve skladbě *Modlitba k bohyni paměti*, která bývá uváděna před skladbou *Adam a Eva*. Svou úctou vyjádřenou ve verších nedává jim výsostné postavení, jak by se mohlo zdát, ale fakt, že je opěvuje, vyjadřuje jeho touhy a směřování. Fakt, že si to může dovolit, usvědčuje ho nejspíš právě o silné pozici muže, který se nebojí o své místo, o svou roli.

Žena bývá také častěji zobrazena jako vertikála, jako ta, která nad vším „strmí“ – jako např. v básni *Prosinec z Českého orloje*, nebo v následující ukázce. Snad může tato vertikála znamenat jakési upínání se k něčemu nadosobnímu či bližší vztah s nebem.

Vstávala,  
jak by na nebe se brala. Vzkřikl.  
Chtěl říci: „Bože,  
je jak kříž! Jako by stála  
sama sobě v týle!“<sup>115</sup>

Miroslav Červenka o tom říká: „*Protiklad horizontály a vertikály, pro duchovní obsah knihy základní, vyvstává právě z přírodních motivů. Vertikála není pro Šiktance abstraktní dimenzí, ale pnutím bytostí vzhůru; pro člověka tedy i morální výzvou.*“<sup>116</sup>

<sup>115</sup> Šiktanc, K.: *Adam a Eva*. Československý spisovatel, Praha 1990, str. 61

<sup>116</sup> Červenka, M.: *Český orloj*, in: Český Parnas. Literatura 1970 – 1990. Galaxie, Praha 1993, str. 96

Je nutno podotknout, že jednotlivé typy nestojí navzájem v opozici. Žena-matka, žena-milenka a žena-vědma nepopírají jedna druhou, nýbrž se navzájem propojují, a to velmi úzce. Vždy je přítomný kousek jednoho typu v typu jiném. Pokud přemýšlíme v časové dimenzi, první ženou, se kterou se básník setkává, je jeho matka-rodice, ale také jako vlast a příroda. Poté by následovaly žena-múza a po ní žena-milenka, která se opět stává ženou-matkou. Ovšem takový vývoj není v Šiktancově poezii explicitně vyjádřen. Co se týče vývoje jednotlivých typů, zůstávají spíše neměnné, neboť mají také často funkci zástupnou. K vnitřnímu vývoji jednotlivých typů rovněž nedochází.

## Literatura

---

- Primární:

- Šiktanc, K.: Adam a Eva. Československý spisovatel, Praha 1990
- Šiktanc, K.: Běseň. Praha, Karolinum 2005
- Šiktanc, K.: Český orloj. In: Dílo 4. Praha, Karolinum 2000
- Šiktanc, K.: Město jménem Praha. Mladá fronta, Praha 1966  
(prémiový svazek)
- Šiktanc, K.: Rozestřeno časem. Rozhovor s Ivo Markvartem, Praha, Karolinum 2006
- Šiktanc, K.: Slepá láska. Tři knihy veršů. Československý spisovatel, Praha 1968
- Šiktanc, K.: Zařikávání živých. In: dílo 3. Praha, Karolinum 2001



- Sekundární:

- Becker, U.: *Slovník symbolů*. Portál, Praha 2002
- Brukner, J., Filip, J.: *Poetický slovník*, Praha 1997
- Červenka, M.: Český orloj, in: *Český Parnas*. Literatura 1970 – 1990. Galaxie, Praha 1993
- Chaloupka, O.: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*, Brno 2005
- Churaň, M. a kolektiv: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století II*. N-Ž, Libri, Praha 1998
- Kolektiv: *Dějiny země koruny české II*. Paseka, Praha 1992
- Kolektiv: *Slovník českých spisovatelů*, nakl. Libri, Praha 2000
- Kolektiv z oddělení současné literatury ÚČL AV ČR: *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. In: Díl 2, M-Ž. Brána, Praha 1998
- Kolektiv: *Slovník literárních směrů a skupin*. Panorama, Praha 1983;  
Křivánek, V.: Český orloj, in: *Český Dekameron*. Scientia, Praha 1994
- Lehár, J. – Stich, A. – Janáčková, J. – Holý, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Lidové noviny, Praha 1998
- Sedláková, L.: Rozhovor. In: Literární příloha Práva z 15. února 2001
- Pavelka, J. – Pospíšil, I.: *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. Brno 1993

**Internetové stránky:**

- Klíčník, R.: Karel Šiktanc - Rozhovor ve Slavii, webové stránky Aktuálně.cz z 21.11. 2005, <http://www.livres.cz/clanek.asp?polozkaID=18229>
- [http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek\\_o\\_inf\\_povest.xml](http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek_o_inf_povest.xml)
- viz [http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/osobno\\_perzro.xml](http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/osobno_perzro.xml)
- [http://www.obecspisovatelu.cz/dokoran/dokoran\\_37/dokoran\\_55.htm](http://www.obecspisovatelu.cz/dokoran/dokoran_37/dokoran_55.htm)
- <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/2000slov.php>,  
<http://www.totalita.cz/texty/2000slovt.php>
- <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/2000slov.php>
- Kdo byl kdo z internetu:  
<http://www.libri.cz/databaze/kdo20/search.php?zp=7&name=%A9IKTANC>
- [http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel\\_%C5%A0iktanc](http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_%C5%A0iktanc)

Milí Libuše!

Jdi vždy s nočitostí,  
lím životem lízkým,  
než si byla vychována,  
naším národem českým.

Bud' dlouho živa  
a navždy pořád zdrava,  
ať v tobě vždy kvete,  
víra křesťanská a pravá.

Ať láska lidí křije  
jako mnoho perel,  
toť vše ti přeje  
tvůj bratranec Karel.

V upomínku

vepsal

K. Siktanc

Hřebeč, s. II 40

Milé Libuše!

Až nebudu tu Libuško,  
a spátí budu licha,  
ať olivě se, - aspoň někdy  
Ti jedna moje kniha.

Však nehodí se Ti  
moje city, sny a rada,  
jen aspoň to tam vyčetí,  
jak měla jsem se rada.

napsala na památku  
její babička.

Libuše 3. 40.

Milá Libušce!

Bud' dobrotivá a vždy milá  
ať Tež celý svět velmi rád milá,  
Ať si jako vlaštovička, která má mámi  
svěholi sbírá, takové ať je vždy  
u tebe svoje sídlo.

Ať Tež to přestí  
největší páskou hýčká  
a nezapomíná nikdy  
na tetičku a strýčka.

V pamínku sepsala  
Zuzana Šikhanová a  
Josef Šikhan.

## Resumé

---

Práce pojednává o životě a díle současného básníka Karla Šiktance. Jejím hlavním cílem bylo ukázat, jak ve své poezii zobrazuje ženu. V jeho verších lze rozlišit několik typů ženy: ženu-milenuku, ženu-vědmu a ženu-matku. Tyto typy v podstatě nepřecházejí explicitně jeden v druhý, ani nedochází k vnitřnímu vývoji typů. Pokud lze hovořit o vývoji, pak ve smyslu logické posloupnosti typů.

Práce se rovněž pokouší vymezit a shrnout základní rysy Šiktancovy poezie.

---

## Anotační list

---

Základní údaje: Petra Martinovská  
*Žena v poezii Karla Šiktance*  
Praha, 66 stran textu

### Popis obsahu:

Diplomová práce představuje život, názory a dílo současného českého básníka Karla Šiktance, jehož poezie čerpá námětově ze středočeské vesnice a venkova, zvláště pak z jejích tradic a řádu. Pro tohoto autora je také důležitá historie, a to nejen ve smyslu dějinném, ale také jako zachycení tradic a vzpomínek prostřednictvím paměti.

Práce se zvláště soustřeďuje na zmíněné sbírky a básnické skladby. Těžištěm práce je ukázat různá zobrazení ženy v Šiktancově poezii. Obraz ženy je většinou tradiční a může být rozdělen do několika typů a podtypů, z nichž hlavní jsou žena-matka a žena-milenka. Zařazování do typů je dokládáno citacemi veršů. Obraz ženy je propojen se zemí-planetou, vlastní i zemí-půdou, ale také s pamětí a tradicemi.

### Description of the content:

This diploma work presents the life, development of opinions and the work of contemporary Czech poet Karel Šiktanc whose poetry is inspired by middle-Czech village and countryside, especially by its traditions and order. History in the sense of historical facts and events but also capturing traditions and memories through the process of remembering is essential for Šiktanc.

The work is focused on the mentioned collections of poems. The goal of this work is to find various images of woman in the poetry of Šiktanc. The image of woman is traditional and it can be divided into a few types and subtypes, the main types being woman-mother and woman-lover. Differentiating into types is supported by citation of verses. The image of woman is interconnected with the Earth, the home-country and earth as soil as well as with memory and traditions.

#### Klíčová slova:

---

Karel Šiktanc

poezie

lyrická poezie

poema / lyrickoepická skladba

venkov

historické události

žena